

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA**

ALEKSANDRAS RYBAKAS

(Civilinės teisės studijų programa)

DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMAS SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Egidijus Baranauskas

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	1
1. DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA IR FUNKCIJOS	4
2. PAGRINDINIAI DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE ASPEKTAI	
2.1. Deliktinės atsakomybės atsiradimo teisinis pagrindas	10
2.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos problemos	12
2.3. Sutartinių santykių dalyvių deliktinės atsakomybės sąlygos ir jų turinys	17
3. SPECIALIEJI DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE ATVEJAI	
3.1. Žala sveikatai ir gyvybei: sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų civilinės atsakomybės teisiniai aspektai	24
3.2. Sutarties šalių atsakomybė už turtui padarytą žalą	27
3.3. <i>Culpa in contrahendo</i> ikisutartiniuose santykiuose ir atsakomybė sutartį pripažinus negaliojančia	31
3.4. Specialus režimas: atsakomybė už žalą, padarytą nekokybiška produkcija ir paslaugomis	33
3.5. Deliktinės atsakomybės taikymas tarptautiniuose sutartiniuose santykiuose	42
IŠVADOS	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	52
SUMMARY	56

IVADAS

Gyvenimo patirtis parodo, kad žmonių gerovės augimas priklauso nuo civilinių santykių dalyvių tarpusavio bendradarbiavimo ir tokio bendradarbiavimo metu pasiekto rezultato. Norimą rezultatą jie gali pasiekti tik turėdami tam tikrą instrumentą, kuris apibrėžtų jų interesus ir nustatytų tarpusavio teises ir pareigas. Tokiu instrumentu jau keletą tūkstantmečių yra sutartis. Pagrindinė sutarties paskirtis yra reguliuoti asmenų tarpusavio santykius nurodant galimo ir privalomo elgesio ribas, taip pat atitinkamų įsipareigojimų neįvykdymo teises pasekmes.

Sudaryti įvairias sutartis – natūralus kasdienio gyvenimo reiškinys. Sutartis yra visos visuomenės ir valstybės egzistavimo sąlyga, be jos negalima įsivaizduoti rinkos egzistavimo galimybių, nes nebūtų įmanomi prekių ir paslaugų mainai tarp valstybių, fizinių ir juridinių asmenų. Šiuolaikinėje, visų visuomeninio gyvenimo sferų demokratizavimo ir rinkos ekonomikos vystymosi situacijoje, sutarties rolė, kaip civilinės apyvartos dalyvių santykių reguliavimo priemonės, žymiai išaugo. Atsižvelgiant į ekonomikos poreikius, prasiplėtė sutartinio reguliavimo taikymo sritis. Tuo tarpu sutartis, kaip ir bet kuris teisinis institutas, turi būti apsaugotas nuo pažeidimo, dėl kurio turinti interesą šalis gali jį neįgyvendinti ir patirti tam tikrus turtinius praradimus – žalą (nuostolius). Visų pirma tokią apsaugą jam užtikrina kitas labai svarbus civilinės teisės institutas – civilinė atsakomybė. Atsižvelgiant į teisinių santykių pobūdį, civilinė atsakomybė skirstoma į dvi rūšis – sutartinę ir deliktinę. Kai asmenis sieja sutartiniai santykiai, jų tarpusavio įsipareigojimų pažeidimas suponuoja sutartinės civilinės atsakomybės atsiradimą. Tuo tarpu deliktinė civilinė atsakomybė, kaip turtinė prievolė, atsiranda dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, t. y. iki teisės pažeidimo (žalos padarymo fakto) šios prievolės šalių nesieja sutartiniai santykiai. Dviejų civilinės atsakomybės rūšių egzistavimas apsprendžia ir jų skirtingų taikymo režimų buvimą. Įtvirtintas Lietuvos civilinėje teisėje sutarties laisvės principas leidžia sutarties šalims tarpusavio susitarimu nustatyti galimo elgesio standartus, o taip pat, kiek tai nedraudžia įstatymas, nustatyti ir atsakomybės už tokių elgesio standartų nesilaikymą ribas. Tai nusako sutartinės atsakomybės dispozityvų charakterį. Tuo tarpu deliktinės atsakomybės institutą formuoja imperatyviosios normos, todėl šalys negali iš anksto apriboti atsakomybės už žalą, padarytą nesutartiniuose santykiuose, apimties. Tačiau praktikoje žmonių veikla, kaip ir įtraukti į šią veiklą asmenys, ne visada telpa į konkrečias kategorijas. Kartais sutarties šalių veiksmai turi ir sutartinių prievolių pažeidimo ir delikto požymius, kuriuos atskirti yra pakankamai sudėtinga. Tai reiškia, kad praktikoje yra nemažai atvejų, kai ir sutarties pažeidimas pagal savo pobūdį gali sąlygoti deliktinės atsakomybės atsiradimą. Tai gali atsitikti, kai pažeidžiamos ne tik sutartyje numatytos teisės, bet ir įstatymo ginami absoliutaus pobūdžio interesai (asmens gyvybė, sveikata, nuosavybė ir pan.), o taip pat kai nukrypstama nuo įstatymo

numatytų elgesio standartų ir pažeidžiami pagrindiniai civilinės teisės principai. Todėl ir kyla klausimas, kokiais atvejais gali būti nepaisoma šalių ir įstatymo nustatytos sutartinės atsakomybės sąlygų ir už padarytą žalą taikoma deliktinė civilinė atsakomybė pagal individualias, jai būdingas taisykles. Kur yra ta riba, kurią peržengus už sutarties pažeidimą atsirandą deliktinė atsakomybė, kurios sutarties šalys negalėjo numatyti?

Darbo aktualumas. Nepaisant to, kad civilinės atsakomybės institutui teisinėje literatūroje buvo skiriama nemažai dėmesio, tačiau deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose problema buvo analizuojama pakankamai mažai. Autorius mano, kad šio darbo tema turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. Teisės taikymo praktikoje didelę reikšmę turi bendros deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sferos ir deliktinės atsakomybės kišimosi į sutartinius santykius ribų nustatymas, nes nuo jų priklauso skirtingų interesų (pvz., pirkėjo ir pardavėjo, vartotojo ir paslaugų teikėjo ir pan.) pusiausvyros išlaikymas. Šis klausimas turi įtaka ir verslo rizikos įvertinimui.

Šio darbo temos aktualumą pabrėžia ir tai, kad deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose problemos yra aktualios ir Europos Sąjungos lygmenyje. Pradėtame Europos sutarčių teisės, o taip pat ir bendros privatinės teisės kūrimo procese, Europos Komisija inicijavo teisės mokslininkų tyrimo grupių darbą, kuriuo siekiama atskleisti nacionalinių deliktinės atsakomybės režimų įtaką sutartiniams santykiams, unifikuotos sutarčių teisės efektyvumui, verslo konkurencingumui ir sklandžiam vidaus rinkos funkcionavimui. Tyrimo grupės pažymėjo, kad atsižvelgiant į skirtingus nacionalinius deliktinės atsakomybės režimus, sėkmingas sutarčių teisės harmonizavimas gali būti pasiektas ir atitinkamos bendros vidaus rinkos funkcionavimo kliūtys pašalintos, tik jeigu atitinkamų deliktinės teisės normų taikymas būtų apribotas arba jos taip pat būtų harmonizuotos. Atsižvelgiant į tai, kad nemažai tyrimų civilinės atsakomybės srityje buvo atlikta iki Lietuvos ir kitų šalių įstojimo į Europos Sąjungą, autorius mano, kad kuriant bendrą privatinę teisę turėtų būti atsižvelgta ir į naujų valstybių-narių teisės mokslininkų požiūrį į šią problemą.

Šio darbo tyrimo objektas yra deliktiniai prievoliniai santykiai, kylantys tarp sutarties šalių bei trečiųjų asmenų dėl padarytos žalos, susijusios su sutartiniais santykiais.

Tyrimo dalykas yra bendruosius civilinės atsakomybės klausimus, specialiuosius civilinės atsakomybės režimus, taip pat sutarčių sudarymą, vykdymą ir jų neįvykdymo teises pasekmes reglamentuojantys Lietuvos Respublikos, užsienio valstybių ir tarptautiniai teisės aktai, taip pat teisės aktų taikymo praktika, jų aiškinimas, teismų praktika ir teisės doktrina.

Darbo tikslas – išanalizuoti deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose reglamentavimą, iškelti deliktinės atsakomybės režimo reglamentavimo problemas Lietuvos ir Europos Sąjungos kontekste, vertinti tai egzistuojančios praktikos aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

- pateikti deliktinės ir sutartinės atsakomybės sampratą;
- atriboti deliktinę atsakomybę nuo sutartinės (nustatyti skirtumus) ir pateikti tam tikrų šių dviejų teisės institutų sąlyčio taškų;
- nustatyti deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose pagrindą ir jos kišimosi į sutartinius santykius ribas;
- išanalizuoti bendrąjį ir specialų deliktinės atsakomybės režimus;
- išanalizuoti su darbo tema susijusią literatūrą, siekiant atskleisti deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose ypatumus.

Tyrimo metodai. Rašant darbą autorius naudojo analizės, sisteminės analizės, lyginamuoju, loginiu, lingvistiniu metodais.

Tyrimo šaltiniai. Darbe naudotasi Lietuvos, kitų užsienio valstybių mokslinė literatūra, tarptautiniais ir Lietuvos norminiais aktais, nustatančias bendruosius bei specialiuosius civilinės atsakomybės režimus, Lietuvos teismų praktika žalos atlyginimo bylose.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, susidedanti iš 3 skyrių (8 poskyrių) ir išvados. Darbo pabaigoje pateiktas naudotos literatūros sąrašas, santrauka anglų kalba.

1. DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA IR FUNKCIJOS.

Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės sistemos šalyse, civilinė atsakomybė yra vieno stambiausių civilinės teisės institutų – prievolių teisės – sudėtinė dalis. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse civilinė atsakomybė apibrėžta kaip turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas. Prievolės, kaip ir kiti civiliniai teisiniai santykiai, kyla iš įstatyme nustatytų civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindų, kuriuos apibendrinant galima pavadinti juridiniais faktais. LR civilinio kodekso¹ 6.2 straipsnis nustato, kad prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius. Kaip nurodo profesorius V. Mikelėnas, sistemine CK analize leidžia daryti išvadą, jog yra penki prievolių atsiradimo pagrindai: vienašaliai sandoriai, daugiašaliai sandoriai (sutartys), deliktai, kvazideliktai ir įstatymai². Išskiriant atitinkamus prievolių atsiradimo pagrindus, jas galima skirstyti į sutartines ir deliktines. Šis prievolių skirstymas pagal atsiradimo pagrindus apsprendžia ir civilinės atsakomybės dualistinį pobūdį. Sutartinė prievolė atsiranda iš šalių sudarytos sutarties, o sutarties šalys pažeidus sutartimi numatytą prievolę atsiranda nauja prievolė – sutartinė civilinės atsakomybė. Daugumą civilinių santykių dalyvių nesieja sutartiniai santykiai, tačiau tai nereiškia, kad jų visiškai nesieja jokios prievolės. Civilinių santykių subjektai turi absoliutaus pobūdžio teises, kurių privalo nepažeisti niekas (asmens gyvybė, sveikata, garbė, orumas, nuosavybės teisė, valdymas ir kt.). Kai dėl šių absoliutaus pobūdžio teisių pažeidimo (delikto) padaroma žala, atsiranda deliktinė civilinė atsakomybė. Dažniausiai tai yra, kai prievolė atlyginti žalą nesusijusi su sutartiniais santykiais, tačiau gali būti deliktiniai santykiai tarp asmenų, esančių sutartiniuose santykiuose, jeigu tai numato įstatymas. Taigi atsižvelgiant į atsakomybės atsiradimo pagrindus, CK išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė (CK 6.245 str. 2 d.). CK sutartinė civilinė atsakomybė apibūdinama kaip turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ir netesybų, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (CK 6.245 str. 3 d.). Deliktinė atsakomybė suprantama, kaip turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato deliktinės atsakomybės atsiradimą ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais (CK 6.245 str. 4 d.).

Taigi pažvelgus į CK pateiktą deliktinės atsakomybės sąvoką, galima pastebėti, kad egzistuoja dar viena, deliktinei atsakomybei neįprasta taikymo sfera – sutartiniai santykiai. Tai reiškia, kad iki žalos padarymo fakto tarp asmenų egzistuoja ryšys ir jų galimo elgesio standartus

¹ LR civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

² Mikelėnas V. Prievolių teisė. – Vilnius: Justitia, 2002, p. 60.

nustato ne tik įstatymas, bet ir jų sudaryta sutartis. Šiuo atveju prievolės, kylančios iš delikto, šalys taipogi yra ir prievolės, kylančios iš sutarties, šalimis. Taip pat pastebėtina, kad esant sutartiniams santykiams deliktinės atsakomybės taikymas galimas tik įstatymų numatytais atvejais. Tai reiškia, kad deliktinės atsakomybės taikymą gali numatyti bendrosios ar specialiosios įstatymų normos.

Prievolės, kylančios iš deliktų, reglamentuoja CK 6.263 – 6.304 straipsniai. Šioms prievolėms taip pat *mutatis mutandis* takomi ir CK 6.245 – 6.255 straipsniai, kurie reglamentuoja bendruosius civilinės atsakomybės klausimus, būdingus tiek deliktinei, tiek sutartinei civilinei atsakomybei.

Atsižvelgiant į tai, kad sutartiniuose santykiuose deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sfera gali sutapti, autorius mano, kad nagrinėjant pirmosios taikymo ypatumus ir problemas, tikslinga apžvelgti jų (sutartinės ir deliktinės atsakomybės) bendrus bruožus ir pagrindinius skirtumus.

Profesorius V. Mikelėnas išskyrė šiuos deliktinės ir sutartinės atsakomybės bendruosius bruožus. Pirma, abi atsakomybės rūšys yra turtinės prievolės, kurių turinį sudaro kreditoriaus teisė reikalauti atlyginti padarytą žalą ir skolininko pareigą tą reikalavimą įvykdyti. Antra, abi rūšys atlieka kompensacinę funkciją, t.y. taikant tiek sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę siekiama ne nubausti skolininką, o grąžinti kreditorių į tokią padėtį, kokioje jis būtų buvęs, jeigu nebūtų įvykdytas deliktas arba būtų buvusi tinkamai įvykdyta sutartis. Trečia, bet kurios iš šių dvejų civilinės atsakomybės rūšių taikymas nepašalina galimybės taikyti ir kitus civilinių teisių gynimo būdus arba kitas teisinės atsakomybės rūšis. Ketvirta, ir sutartinė, ir deliktinė atsakomybė atsiranda kaip naujos prievolės jau egzistuojančios sutartinės prievolės ar delikto atžvilgiu. Penkta, abiejų atsakomybės rūšių taikymo atvejais skolininkas patiria turtinio pobūdžio neigiamus praradimus³.

Tačiau didesnę teisinę reikšmę turi ne deliktinės ir sutartinės atsakomybės panašumai, bet jų skirtumai, todėl teisinėje literatūroje paprastai akcentuojami paskutinieji. Pažymėtina, kad būtent atsakomybės skirtumai turi ypatingą reikšmę, kai sprendžiamas klausimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose.

Analizuojant CK, galima išskirti šiuos pagrindinius deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumus. Pirma, skirtingas jų atsiradimo pagrindas. Sutartinės atsakomybės pagrindas yra teisinės pareigos, numatytos sutartyje, pažeidimas (šalys pačios nustato galimo elgesio ribas, todėl atsakomybė yra galima platesniu pagrindu, negu tik pagal teisės aktus). Deliktinės atsakomybės pagrindas yra teisinės pareigos, numatytos teisės aktuose, pažeidimas (galimo elgesio ribas nustato teisės aktai). Antra, nevienodas atsakomybės dydis bei jo nustatymo

³ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995, p. 44.

principai. Sutartinę atsakomybę šalys iš anksto gali apriboti, kiek tai nedraudžia įstatymas. Deliktinės atsakomybės apimties šalys negali apriboti, tačiau kai žala padaryta šalys gali pasirinkti, ar šią atsakomybę apskritai taikyti. Trečia, sutartinė ir deliktinė atsakomybė skiriasi savo forma. Sutartinė atsakomybė pasireiškia nuostolių atlyginimu ir netesybomis, tuo tarpu deliktinė atsakomybė pasireiškia tik nuostolių atlyginimu. Atitinkamai skiriasi ir jų atsiradimo sąlygos: deliktinei atsakomybei atsirasti visada būtina žala, tuo tarpu sutartinė atsakomybė netesybų forma atsiranda ir nesant žalos. Taip pat skiriasi ir atlygintinos žalos dydis: deliktinei atsakomybei būdingas visiško nuostolių atlyginimo principas, tam tikrais atvejais atlygintina ir neturtinė žala, tuo tarpu sutartinės atsakomybės atveju gali būti taikomas nuostolių numatymo principas (CK 6.258 str. 4 d.) Ketvirta, skirtingi ieškinio senaties terminai. Sutartinės atsakomybės atveju reikalavimams dėl nuostolių atlyginimo taikomas bendras dešimties metų ieškinio senaties terminas, tačiau reikalavimams dėl netesybų (baudos, delspinigių) – šešių mėnesių, palūkanoms – penkių metų, t. y. numatyti sutrumpinti senaties terminai. Reikalavimams dėl žalos atlyginimo taikomas trejų metų senaties terminas.

Skirtingose teisinėse sistemose civilinei atsakomybei skiriamas nevienodas dėmesys. Tai sąlygoja esminiai bendrosios ir civilinės teisės skirtumai. Pirmoji didžiąja dalimi grindžiama teismų praktika (*angl. case law*) ir precedentais, tuo tarpu įstatymo normos turi kur kas svarbesnę reikšmę civilinėje teisėje, kuri neteikia tokios reikšmės precedentams. Vis dėlto daugelyje atvejų rezultatas dėl deliktinės atsakomybės taikymo gan panašus abejose teisinėse sistemose. Be abejonės kai kuriose nacionalinėse teisinėse sistemose yra ir daugiau skirtumų, taip pat ir rezultato atžvilgiu.

Visos Europos Sąjungos teisinės sistemos pripažįsta deliktinės atsakomybės institutą kaip teisės sritį, kuri reglamentuoja civilinius santykius tarp žalą patyrusio ir žalą padariusio asmenų, kurių nesieja jokie teisiniai santykiai, išskyrus žalos padarymo įvykio. Tai skiria deliktinę teisę nuo visų kitų žalos ar nuostolių kompensavimo sistemų, tokių kaip sutartinės atsakomybės ir žalos atlyginimo schemų, numatytų draudimo teisėje. Skirtingai nei pastarosios, deliktinės teisės normos garantuoja nukentėjusiajam galimybę pripažinti kaltą dėl žalos padarymo asmenį atsakingu, tačiau kitaip nei draudimo teisės normos negarantuoja jam prievolės atlyginti žalą įvykdymo. Deliktinės civilinės atsakomybės instituto tikslą sudaro pagrindinių žmogaus teisių gynimas privatinės teisės lygmenyje, kitaip tariant tarp piliečių *inter se*, visuotinai prieinamomis teisinėmis gynimo priemonėmis. Pagal savo turinį deliktinės teisės normos formuoja antrą greta sutarčių teisės atramą, kuria grindžiama prievolių teisė. Sutarčių teisė sudaro pagrindą žmonių gerovės augimui gaunant pinigus, prekes ar paslaugas, tuo tarpu deliktinė teisė apsaugo žmones ir jų gerovę. Abi teisės sritys būtų beprasmiškos viena be kitos. Profesorius T. Weir pasakė: „Žmonių gerovė, dėl kurios egzistuoja teisė, priklauso nuo žmogaus vertybių – gyvybės,

sveikatos, nuosavybės ir kito turto, *inter alia*, išsaugojimo ir vystymosi. Tam, kad išsaugotume jas, mes turime deliktinę teisę, o tam, kad skatintume jų vystymąsi turime sutarčių teisę. Sutarčių teisė yra produktyvi, deliktinė teisė – protekcinė. Kitaip tariant, žalą padarę asmenys (angl. *tortfeasor*) atsako už daiktų pabloginimą, tuo tarpu sutartį pažeidę asmenys (angl. *contractors*) atsako už jų nepagerinimą⁴.

Analizuojant šią temą, verta pažymėti Europos Sąjungoje vykstančius procesus bendrosios privatinės teisės kūrimo srityje, turinčius įtaką civilinės atsakomybės, tiek sutartinės, tiek nesutartinės, institutui bei teisės specialistų esminius kolektyvinius darbus šioje srityje.

Vertas dėmesio Europos Sąjungos valstybių-senbuvių ir kitų šalių teisės specialistų grupės, dabar žinomos kaip Europos deliktinės teisės grupė (*The European Group on Tort Law*), bandymas pateikti vieningos Europos deliktinės teisės viziją. Po ilgų kruopštaus šios mokslininkų grupės darbo 2004 metais teisės specialistų ir kitų suinteresuotų šalių diskusijai buvo pristatyti Europos deliktinės teisės principai (*The Principles of European Tort Law*). Tai yra pilnas principų, turinčių rekomendacinį charakterį (angl. „*soft law*“), rinkinys, reglamentuojantis pagrindinius deliktinės atsakomybės instituto elementus. Rengiant šiuos Principus, visapusiškai ir nuodugniai buvo nagrinėjamos atskiros temos, formuojančios deliktinės atsakomybės institutą, tokios kaip neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, žala, kaltė, griežta atsakomybė, atsakomybė už kitų asmenų padarytą žalą, atsakomybė už kelių asmenų padarytą žalą ir nukentėjusiojo kaltė. Šiais klausimais buvo rengiami specialūs klausimynai, vyko diskusijos, pateikiamos nacionalinės ir lyginamosios ataskaitos, kurių pagrindu buvo siūlomos Principų nuostatos. Taip pat buvo naudojamos svarbiais ir nuodugniais veikiančio Vienoje Europos deliktinės ir draudimo teisės centro (*The European Centre of Tort and Insurance Law in Vienna*) tyrimais. Priimant kiekvieną Principų nuostatą, autoriai siekė pateikti ne paprasčiausiai tinkamą ar galimą bendrą problemos sprendimą, o tokį bendrą sprendimą, kuris būtų geriausias visai Europai. Principų projektas vertinamas kaip skirtingų požiūrių ir sprendimų atitinkamose šalyse kompromisas, kurių tikslas suartinti skirtumus ir rasti protinę ir aiškų būdą spręsti nagrinėjamas problemas. Siekdami sušvelninti neišvengiamą principų interpretavimo problemą, autoriai kartu su Principais pateikia ir jų detalų komentarą, kuris paaiškina, *inter alia*, kokią autorių nuomone reikšmę turi įvairūs faktoriai. Pateikdami Principų komentare įvairius pavyzdžius, autorių grupė tikėjosi parodyti kaip jie turėtų būti taikomi realiajame gyvenime. Grupė pažymėjo, kad parengtais Principais siekiama pateikti deliktinės atsakomybės normų tobulinimo ir harmonizavimo Europoje pagrindą. Tikimasi, kad Principai taip pat gali būti tam tikru pagrindu tolesniajam harmonizuotos Europos deliktinės teisės vystymuisi. Šiuo atžvilgiu Principai yra panašūs į kitos teisės specialistų grupės, vadinamos Europos sutarčių teisės

⁴ Op.cit.: v. Gerven W., Lever J., Larouche P. Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law. – Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000, p. 33.

komisija (*The Commission on European Contract Law*), parengtus Europos sutarčių teisės principus (*The Principles of European Contract Law*), kurių struktūra ir numeracija buvo sekama rengiant pirmuosius.

Autoriai pabrėžė, kad Europos deliktinės teisės principai nėra taip vadinamas Europos valstybių deliktinės teisės normų sąvadas (*angl. restatement of the law of torts*). Nepaisant panašumų, yra pernelyg daug skirtumų tarp atitinkamų nacionalinių teisės sistemų. Taigi kol kas nėra svaraus pagrindo „savadui“ rengti. Akivaizdu, kad Europos deliktinė teisė negali būti suformuota tiktai mokslininkų kolektyvo jėgomis. Tačiau reikia turėti omenyje, kad kiekvienas svarbus klausimas reikalingas sprendimo priėmimo. Rekomendacinio pobūdžio principų tikslais tokie kolektyvai gali – ir neišvengiamai turi – juos priimti, tarkime tokiais atvejais, kai yra priimtinas ir aiškus bendras problemos išsprendimo variantas, arba kai tradicinis požiūris laikomas mažiau patraukliu ar daugiau neatitinka šiuolaikinės visuomenės poreikių⁵.

Kitos teisės specialistų grupės taip pat skiria dėmesį deliktinės atsakomybės institutui. Galima išskirti Europos civilinio kodekso darbo grupę (*The Study Group on a European Civil Code*), vadovaujama profesoriaus Christian von Bar (Osnabrück universitetas). Ši grupė atliko reikšmingus lyginamuosius tyrimus nesutartinės atsakomybės, jos sąveikos su sutartine atsakomybe ir taikymo ypatumų sutartiniuose santykiuose srityje. Verta pažymėti, kad šios darbo grupės tyrimai, skirtingai nei aukščiau minėtosios, buvo inicijuojami Europos Komisijos, kuri siekė juos panaudoti pagaliau pradėtame bendrosios Europos sutarčių teisės, o kartu ir privatinės teisės kūrimo procese. Po to, kai ilgą laiką Europos Sąjungos vykdomosios institucijos nerodė iniciatyvos pagrindinių privatinės teisės principų harmonizavimo atžvilgiu, nors Europos Parlamentas ne kartą prašė parengti Europos civilinio kodekso projektą, buvo padaryti pirmi žingsniai Europos sutarčių teisės kūrimo ir dabartinės *aqius communitaire* sutarčių teisės srityje peržiūros link. 2001 metais Europos Komisija pristatė Europos Tarybai ir Parlamentui, o taip pat ir kitiems suinteresuotiems šalims (vyriausybėms, teismams, teisininkams, verslo subjektams, mokslo įstaigoms) Komunikatą (*angl. Communication*)⁶, kuriame iškėlė klausimą dėl Europos sutarčių teisės kūrimo ir jos vizijos, o taip pat dėl dabartinės *aqius communitaire*, susidedančios iš direktyvų vartotojų teisių gynimo srityje, tobulinimo. Atsižvelgus į pateiktus į Komunikatą respondentų atsiliepimus, 2003 metais Komisija pristatė Veiksmų planą (*Action Plan*)⁷, kuriuo siūloma tobulinti dabartinę ir būsimą *aqius communitaire* sutarčių teisės srityje. Pažymėta, kad tai gali būti pasiekta kuriant Bendrą pagrindų sistemą (*Common Frame of Reference*), kurioje

⁵ European Group on Tort Law. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. – Wien: Springer-Verlag, 2005, p. 13-18.

⁶ http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/cont_law_02_en.pdf. Prisijungimo laikas: 2006-09-20.

⁷ http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com_2003_68_en.pdf. Prisijungimo laikas: 2006-09-20.

būtų numatytos normos, reglamentuojančios sutarčių sudarymą, galiojimą, aiškinimą, vykdymą bei nevykdymo teises pasekmes ir gynimo priemones. Antra, Veiksmų planas numato bendrųjų verslo sutarčių sąlygų (*General Conditions of Business Contract*), galiosiančių Europoje, kūrimą. Trečia, Planas svarsto galimybę turėti fakultatyvų Europos sutarčių teisės instrumentą (*Optional Instrument of European Contract Law*). Plano tikslas nėra primesti sutarties šalims šį Instrumentą kaip privalomą, o suteikti galimybę pasirinkti jį vietoje nacionalinės teisės.

Siekdama iširti artimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sferas, jų įtaką Bendrijos vidaus rinkai, Europos Komisija pavedė profesorius C. von Bar vadovaujamai grupei atlikti tyrimą, kuriuo siekiama Bendrų pagrindų sistemos (CFR) kūrimo procese padėti Europos Komisijai nustatyti ar šis iki šiol neturintis precedento instrumentas turėtų būti pritaikytas tik sutarčių teisės atžvilgiu ar praplėstas iki kitų gretimų prievolių teisės sričių, ar nesutartinės ir sutartinės atsakomybės bendros taikymo sferos ir netgi jų koncepcijų (daugiausia imperatyviose nuostatose) skirtumai nacionalinėse sistemose, gali sukelti konkurencijos disbalansą ir daryti galimas kliūtis sklandžiajam vidaus rinkos funkcionavimui.

Europos Parlamentas pažymėdamas atliktų tyrimų svarbą, savo rezoliucijose išreiškė įsitikinimus, kad be tolesnių civilinės teisės derinimo veiksmų negali visapusiškai veikti bendra vidaus rinka, ir ragina Komisija išnaudoti tyrimų grupių atliekamą darbą, siekiant panaudoti jų rezultatus pirmiausia peržiūrint *acquis* civilinės teisės srityje ir po to kuriant bendrąją civilinę teisę⁸.

⁸ Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos sutarčių teisės ir *acquis* peržiūros: tolesni veiksmai (2005/2022(INI)), P6_TA(2006)0109. Skelbta <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2006-0109+0+DOC+PDF+V0//LT>. Prisiųgimo laikas: 2006-09-20.

2. PAGRINDINIAI DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE ASPEKTAI.

2.1. Deliktinės atsakomybės atsiradimo teisinis pagrindas.

Nepaisant skirtingų nacionalinės teisės sistemų požiūrių į normų, reglamentuojančių deliktinę atsakomybę, struktūrą, visose kontinentinės teisės šalyse deliktinės atsakomybės sistemos atraminiu tašku yra bendrosios (bazinės) deliktinės atsakomybės nuostatos (angl. *basic norm*), nustatančios deliktinės atsakomybės atsiradimo pagrindą ir įtvirtinančios jos pagrindines taisykles. Tuo tarpu šių nuostatų atžvilgiu teisinėje literatūroje kontinentinės teisės šalių nacionalinės sistemos dar skirstomos į bendrųjų (plačiųjų) principų sistemas ir ginamų interesų sąrašo sistemas. Pirmai kategorijai priskiriamos šalys, kurių nacionalinė teisė įtvirtina generalinio delikto doktriną, kuri reiškia, kad bet koks žalos padarymas laikomas deliktu ir kiekvienas kaltas dėl žalos padarymo asmuo privalo ją atlyginti. Ryškiausi tokios kategorijos pavyzdžiai yra Prancūzijos, Belgijos ir Liuksemburgo teisinės sistemos, įtvirtinusios šias nuostatas savo civiliniuose kodeksuose (Prancūzijos CK 1382 ir 1383 str.). Šio vadinamojo Prancūzijos modelio su tam tikrais nukrypimais laikosi ir Italija, Ispanija bei Graikija. Šiai valstybių grupei priskiriama ir Lietuva.

Antrai kategorijai galima priskirti tokias šalis kaip Vokietija, Austrija ir Portugalija, kurių pagrindinių deliktinės atsakomybės nuostatų taikymo sfera yra žymiai siauresnė. Pavyzdžiui, Vokietijos civilinis kodeksas (BGB) deliktinės atsakomybės atsiradimą sieja su konkrečiau delikto buvimu, t.y. atsakomybė atsiranda neteisėtai, tyčia ar dėl neatsargumo pažeidus absoliučias teises (atėmus gyvybę, pažeidus sveikatą, laisvę turtą ir kita teisę) (823 str. 1 d.) arba pažeidus kito asmens interesus ginantį įstatymą (823 str. 2 d.), arba tyčia padarius žalą, pažeidžiant *bonos mores* (geros moralės) nuostatas (826 str.). Taigi deliktu laikomas ne bet koks žalą sukėlęs veiksmas ar neveikimas, o toks, kuris yra neteisėtas ir kaltas. Nepaisant to, kad Austrijos civilinis kodeksas nepateikia absoliučių teisių sąrašo (CK 1295 (1) str.), ji taip pat priskiriama šiai kategorijai, nes Austrijos teismai šį straipsnį aiškina taip, kaip tai pateikta Vokietijos CK.

Prancūzijos ir Vokietijos modelių kompromisu gali būti laikomos Olandijos civiliniame kodekse įtvirtintos pagrindinės deliktinės atsakomybės nuostatos (6:162 str.). Kaip ir Vokietijoje, Olandijoje deliktinės atsakomybės atsiradimas siejamas su teisių arba įstatymo numatytų pareigų pažeidimais, tačiau skirtingai negu Vokietijoje, pažeistos teisės nebūtinai turi būti absoliučios.

Taip pat skirtingai negu Austrijos ir Vokietijos CK normos, nustatančios atsakomybę už *bonos mores* nuostatų pažeidimą, Olandijos CK nereikalauja, kad žala būtų padaryta tyčia⁹.

Į atskirą grupę galima išskirti bendrosios teisės sistemos šalis, kurios pripažįsta atskirų rūšių deliktų (angl. *tort*) sistemą. Iš Europos valstybių šiai grupei priklauso Anglija ir Airija. Šią sistemą formuoja apie 70-75 deliktai, kurie klasifikuojami pagal įvairius grupavimo kriterijus, panašiai kaip klasifikuojamos baudžiamųjų įstatymų normos Europos kontinentinės teisės šalyse¹⁰. Pagal tai, kam padaryta žala, visi deliktai skirstomi į deliktus asmeniui ir deliktus turtui. Pagal kaltės formą į tyčinius (angl. *intentional torts*) ir neatsargius ar nerūpestingus (angl. *negligence*). Kaip atskira deliktų rūšis yra skiriami ekonominiai ar verslo deliktai (angl. *business torts*). Savo ruožtu kiekviena deliktų rūšis skirstoma į dar smulkesnes grupes. Pavyzdžiui, verslo deliktai skirstomi į kišimąsi į sutartinius santykius (angl. *interference with contractual relations*), apgaulę (angl. *fraud*) ir kitus. Tačiau nepaisant deliktų daugybės, viena dažniausiai bendrosios teisės šalių teismų praktikoje sutinkama neteisėtų veiksmų rūšis yra nerūpestingumas (angl. *negligence*)¹¹. Būtų teisinga pažymėti, kad jokia kita Europos teisinė sistema neturi tiek deliktinę atsakomybę reglamentuojančių normų, kiek turi Anglijos teisė.

Lietuvoje pagrindinės deliktinės atsakomybės taisyklės suformuluotos Civilinio kodekso 6.263 straipsnyje. Šis straipsnis yra „lietuviškos“ deliktinės teisės atraminis taškas, t.y. vadinamoji *basic norm*, nustatanti deliktinės atsakomybės atsiradimo pagrindą ir bendrąsias jos taikymo taisykles. Straipsnio 1 dalyje numatyta kiekvieno asmens pareiga laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadaryti kitam asmeniui žalos. Čia įtvirtinta anksčiau minėta generalinio delikto doktrina ir vadinamoji rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*). Antroje dalyje nustatytas visiško nuostolių atlyginimo principas – kalto dėl žalos padarymo asmens pareiga grąžinti nukentėjusįjį į tokią padėtį, kokia būtų nepadarius žalos. Šis principas išreiškia civilinės atsakomybės kompensavimo funkcijos esmę. Jis taikomas, kai žala padaroma asmeniui ir turtui. Šio straipsnio 3 dalis yra blanketinė norma, numatanti galimybę konkrečiuose įstatymuose nustatyti vadinamąją netiesioginę atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl kito asmens veiksmų arba dėl savo valdomų daiktų.

Jeigu įstatymas nenustato specialaus atsakomybės režimo, sutartiniuose santykiuose atsirandantiems deliktinėms prievolėms *mutatis mutandis* taikomos CK 6.263 – 6.291 straipsniuose įtvirtintos bendrosios deliktinės atsakomybės taisyklės. Tai reiškia, kad atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, sutarties šalims gali būti taikoma atsakomybė be kaltės, numatyta CK 6.266, 6.270 straipsniuose, jeigu žala atsirado dėl aplinkybių, nurodytų šiuose

⁹ v. Bar C., Drobniig U. *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe*. – Munchen: Sellier. European Law Publishers, 2004, p. 52-53.

¹⁰ Ibid, p. 52.

¹¹ Mikelėnas V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. p. 127-130.

straipsniuose, taip pat gali būti taikoma CK 6.264, 6.265 straipsniuose numatyta netiesioginė deliktinė atsakomybė. Jeigu žalą patyrusi sutarties šalis yra vartotojas, tai šiuo atveju gali būti taikomas specialus deliktinės atsakomybės už žalą, padaryta nekokybiška produkcija (paslauga), režimas, įtvirtintas CK 6.292 – 6.300 straipsniuose. Šiose straipsniuose inkorporuotos atitinkamos ES direktyvos Nr. 85/374/EEB¹² dėl atsakomybės už nekokybiška produkcija padarytą žalą nuostatos. Tai yra bene vienintelė deliktinės atsakomybės sritis, kurios esminės nuostatos harmonizuotos Europos lygmenyje. Aišku yra ir ES teisės normos¹³, reglamentuojančios žalos, padarytos dėl eismo įvykio, kompensavimo klausimus, tačiau jos neliečia atsakomybės atsiradimo pagrindų, o tik reguliuoja civilinės atsakomybės draudimo trečiųjų asmenų atžvilgiu klausimus.

Taigi Lietuvos deliktinė teisė numato du atsakomybės režimus: bendrąjį ir specialųjį, nustatytą produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų atžvilgiu, kurie taip pat gali būti taikomi ir deliktinėms prievolėms, atsirandantiems sutartiniuose santykiuose.

2.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos problemos

Praktikoje neretai kyla klausimas dėl deliktinių ir sutartinių prievolių, ir atitinkamai deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sferos atirbojimo. Tai paaiškinama tuo, kad įstatymo normos, reglamentuojančios vieną arba kitą atsakomybės rūšį, tam tikrais atvejais iš esmės skiriasi. Pavyzdžiui, deliktinės atsakomybės taikymą, jos formą ir dydį, nustato įstatymo imperatyviosios normos. Sutartinės atsakomybės atžvilgiu šie klausimai sprendžiami ir įstatymo normomis, ir sutarties šalių susitarimu. Jeigu ta pati byla būtų nagrinėjama pagal sutartinės atsakomybės taisykles, tai gali būti vienas rezultatas, o jeigu pagal deliktinės – visiškai kitas.

Deliktinė ir sutartinė atsakomybė egzistuoja nepriklausomai viena nuo kitos tik tais atvejais, kai asmenų nesieja jokie teisiniai santykiai, išskyrus žalos padarymo įvykį. Tokios situacijos pavyzdys yra autoįvykis. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio klausimas šioje situacijoje nekyla, kadangi asmenys apskritai neturi jokio specialaus teisinio ryšio. Iš kitos pusės, deliktinės ir sutartinės atsakomybės ryšio, arba kitaip tariant, deliktinės atsakomybės kišimosi į sutartinius santykius problemos nėra, kai sutarties pažeidimas pagal savo pobūdį nėra laikomas deliktu pagal nacionalinės teisės normas. Pavyzdžiui, netinkamo sutarties įvykdymo atveju.

¹² Europos Bendrijų Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva Nr. 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius, OJ 1985 L 210/29.

¹³ Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. gegužės 16 d. dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/239/EEB ir 88/357/EEB (Ketvirtoji transporto priemonių draudimo direktyva), OJ 2000 L 181/65. Direktyvos 3 straipsnis (Tiesioginio ieškinio teisė) nustato: „Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad 1 straipsnyje minėtos šalys, patyrusios žalą toje nuostatoje apibrėžtose autoavarijose, turėtų teisę tiesiogiai iškelti ieškinį autoavariją sukėlusio asmens civilinę atsakomybę apdraudusiai draudimo įmonei.“

Todėl reikalavimai atlyginti žalą, kylantys tiek iš delikto, tiek iš sutarties, sutampa tik tam tikrose konkrečiose situacijose. Kaip buvo minėta, dvi atsakomybės rūšys atlieka kompensacinę funkciją ir taikomos pagal individualias taisykles. Jeigu šios taisyklės yra identiškos, tai materialinės teisės požiūriu neturi reikšmės kokių pagrindų ieškovas reikš savo reikalavimus dėl žalos atlyginimo. Tokiu atveju deliktinės ir sutartinės atsakomybės diferencijavimas gali turėti praktinę reikšmę tik tai, pavyzdžiui, tarptautinės privatinės ir civilinio proceso teisės srityje. Reikia pripažinti, kad didesnę reikšmę turi situacijos, kuriose deliktinė ir sutartinė atsakomybė atlieka savo kompensacinę funkciją pagal atitinkamas individualias taisykles, tačiau pasiekia skirtingus rezultatus teisiniuose sprendimuose. Esminiai sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai yra susiję su tokiais kategorijomis kaip kaltės reikšmė, įrodinėjimo naštos paskirstymas, žalos atlyginimo forma ir dydis (numatomi nuostoliai, neturtinė žala), negautų pajamų atlyginimo galimybė, netiesioginė atsakomybė, teisė sutartimi apriboti atsakomybę ar atleisti nuo jos, o taip pat ieškinio senaties terminai reikalavimams dėl žalos atlyginimo pareikšti. Atsižvelgiant į tokius skirtumus, kiekvienoje nacionalinėje teisinėje sistemoje turi būti nustatyta ar turi vienas atsakomybės režimas prioritetą prieš kitą, ir jeigu taip, tai kokiuose atvejuose.

Atvejai, kai galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas, vadinami sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija. Iškilus klausimui dėl atsakomybės režimo taikymo prioriteto prieš kitą šalims esant sutartiniuose santykiuose, paprastai jis būtų sprendžiamas sutartinės atsakomybės naudai. Tačiau bet kuriuo atveju kyla aktualus klausimas, ar egzistuojanti sutartinė atsakomybė išstumia lygiagrečiai esantį deliktinę, kurios taikymas priklausomai nuo aplinkybių gali būti daugiau ar mažiau palankesnis kreditoriui (nukentėjusiajam). Iš kitos pusės deliktinės atsakomybės normos niekada nepašalina galimybės reikalavimus reikšti kitais pagrindais. Tuo atveju, kai ieškovas negali pagrįsti savo reikalavimų, pareikštų pagal deliktinės atsakomybės taisykles, jam visada paliekama teisė reikšti ieškinį kitais pagrindais, kurie jam yra palankesni. Šį principą Europos civilinio kodekso darbo grupė įtvirtina kodekso projekto nuostatu, reglamentuojančių deliktinę atsakomybę, 1:103 (c) straipsnyje, nustatydamas, kad asmens teisės pareikšti reikalavimus dėl žalos atlyginimo pagal deliktinės atsakomybės taisykles nedaro įtakos jo teisėms pareikšti reikalavimus kitais pagrindais¹⁴.

Didelė atvejų dalis, kai deliktinė ir sutartinė atsakomybė konkuruoja, yra susijusi su žalos padarymu vienos sutarties šalies sveikatai arba turtui dėl kitos šalies neteisėtų veiksmų. Tokios situacijos gali būti skirstomos į dvi grupes. Pirma apima atvejus, kai žala padaroma dėl specialių sutartinių įsipareigojimų pažeidimo. Yra nemažai sutarčių, kurių tikslas saugoti asmeninius neturtinius ir turtinius interesus (sveikatos priežiūros sutartis, keleivių vežimo sutartis, pasaugos sutartis ir kt.). Tokių įsipareigojimų pažeidimas taip pat gali būti interpretuojamas ir kaip delikto

¹⁴ http://www.sgecc.net/media/downloads/text_of_articles_final.doc. Prisijungimo laikas: 2006-09-10

padarymas. Kita grupė apima atvejus, kai žalos padarymas įstatymo saugomiems interesams nėra susijęs su konkrečių sutartinių įsipareigojimų pažeidimu. Taigi deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose taip pat priklauso ir nuo sutartinių prievolių, numatytų tiek sutartyje, tiek teisės normose.

Reikia pažymėti, kad tam tikrose Europos Sąjungos valstybių sutarčių teisėje papildomai laikomasi tokio principo, kad sutartys taip pat generuoja ir bendrąją pareigą elgtis rūpestingai kitos sutarties šalies įstatymo ginamų interesų atžvilgiu. Tokios „netiesioginės“ prievolės (angl. „*collateral*“ obligations) paprastai neturi jokio ryšio su pagrindinių sutartinių prievolių (angl. „*primary*“ obligations) turiniu, ir todėl gali būti esminėmis bet kokio pobūdžio sutartyse, ar tai būtų prekių pirkimo-pardavimo sutartis, ar teisinių paslaugų teikimo sutartis. Kuo labiau ambicinga teisinė sistema tokio pobūdžio *netiesioginių sutartinių prievolių* vystymosi atžvilgiu, tuo didesnė praktinė reikšmė teikiama atitinkamoms ieškinių konkurencijos taisyklėms, detalizuojančioms deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykį. Kitaip tariant, kuo siauresnė sutartinių įsipareigojimų sfera, tuo siauresnė turėtų būti ir deliktinės atsakomybės taikymo sfera. Atsakomybės konkurencijos taisyklės, kurios iš principo numato sutartinės atsakomybės prioritetą prieš deliktinę, turėtų nustatyti siauresnę sutartinės atsakomybės taikymo sferą nukentėjusios šalies atžvilgiu, jeigu deliktinės atsakomybės taikymas konkrečiu atveju yra palankesnis nei sutartinės (pvz., jeigu pastarojoje kaltė yra būtina sąlyga, o deliktinėje – ne).

Pavyzdžiui, Prancūzijos teisėje įtvirtintas *sutarties šalių valios autonomijos principas* reiškia, kad sutarties šalys paprastai saistomos tik tokiais įsipareigojimais, kokiais iš tikrųjų jos norėjo būti saistomos. Atsižvelgiant į tai, kad sutarties šalys įprastoje situacijoje sutartyje negali aiškiai sureguliuoti visų klausimų, Prancūzijos CK 1135 straipsnis nustato principą, kad šalys privalo laikytis ne tik sutarties sąlygų, dėl kurių jos aiškiai susitarė, bei ir tokių, kurias tokio pobūdžio sutartims numato sąžiningumo principas, papročiai ir įstatymo normos. Taigi nuo dvidešimtojo šimtmečio pradžios Prancūzijos teismai suformulavo nemažą skaičių konkrečių sutartinių prievolių, kuriomis privalo būti saistomos sutarties šalys, nors dėl jų ir nesusitarė¹⁵.

Vokietijos sutarčių teisėje pagrindinės ir antraeilės sutarties vykdymo prievolės taip pat papildomos vadinamomis protekcinėmis prievolėmis, kurios įtvirtintos BGB 242 straipsnyje. Šios prievolės apima sąžiningumo ir rūpestingumo principus. Jų tikslas saugoti kitos sutarties šalies bei trečiųjų asmenų (vadinamoji sutartis, turinti protekcinį efektą trečiųjų asmenų atžvilgiu) turtinių ir asmeninių neturtinių interesų *status quo* tiek sutarčių sudarymo, tiek vykdymo metu. Pagaliau šios prievolės netgi gali egzistuoti ir šalims įvykdžius sutartinius įsipareigojimus, t. y. iki jų faktinio išsiskirimo (pažeidimas šiuo atveju kartais vadinamas *culpa*

¹⁵ Vienas iš daugelio pavyzdžių yra Prancūzijos *Cour de Cassation* 1992-07-07 sprendime: teismas nustatė, kad garažo savininkas, teikiantis automobilių remonto paslaugas, turi pareigą saugoti automobilį kaip *bon père de famille* ir pažeidus šią pareigą atsako už žalą, padarytą dėl daiktų vagystės iš automobilio.

post contractum finitum). Protekcinės prievolės taip pat gali egzistuoti kaip antraeilės lygiagrečiai pagrindinių sutartinių įsipareigojimų (pvz., prekių pardavėjo pareiga nepadaryti žalos kitam pirkėjo turtui prekių pristatymo atveju) arba išimtinai formuoti prievolių santykių turinį (pvz., *culpa in contrahendo* atveju). Kitaip nei pagrindinių sutartinių prievolių pažeidimo atveju, protekcinė prievolių atžvilgiu kreditorius negali pareikšti reikalavimą dėl šių prievolių įvykdymo. Jų pažeidimas sudaro pagrindą tik pareikšti reikalavimą atlyginti nuostolius pagal BGB 280 straipsnį.

Iškilius klausimui dėl atsakomybės taikymo žalos padarymo sutartiniuose santykiuose atveju, atsakymas turi būti randamas atsižvelgiant į konkrečias nacionalinės teisinės sistemos sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos taisykles. Kartais atsakymas, kurią atsakomybės rūšį reikia taikyti jų konkurencijos atveju, randamas įstatyme. Štai Lietuvos CK 6.823 straipsnis nustato, kad vežėjas už keleivio gyvybės atėmimą ar sveikatos sužalojimą atsako pagal deliktinės atsakomybės taisykles. Tačiau, kai sutartyje numatyta atsakomybė yra palankesne nukentėjusiajam, to paties straipsnio norma leidžia jam reikalavimus reikšti pagal sutartinės atsakomybės taisykles.

Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, galima pastebėti tam tikras suformuluotas sutartinės ir deliktinės konkurencijos taisykles. Vienoje kasacinėje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad *jeigu pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, yra taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai bendro pobūdžio pareigos, kurios yra taikytinos ir sutartiniams ir nesutartiniams santykiams*¹⁶. Tai reiškia, kad jeigu žala atsirado dėl sąžiningumo, neleistinumo piktnaudžiauti savo teise principų bei rūpestingumo pareigos pažeidimo, sutartinių santykių dalyvio atžvilgiu gali būti taikoma deliktinė atsakomybė. Šiuo atveju gali būti taikomas CK 6.283 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas visiško žalos atlyginimo principas, o įstatymu numatytais atvejais atlyginama ir neturtinė žala (CK 6.250 str.), nepaisant to, kad sutartyje numatyta ribota atsakomybė. Pavyzdžiui, kai dėl nesąžiningų vienos sutarties šalies veiksmų padaromą žala kitos šalies sveikatai, paskutinė turi teisę į gydymo bei kitų susijusių su sveikatos atstatymu išlaidų, negautų pajamų ir neturtinės žalos atlyginimą.

Kai kurių vakarų Europos valstybių teisės doktrina skiria keturias pagrindinių ieškinių konkurencijos koncepcijų kategorijas. Pirmoji vadinama *Gesetzeskonkurrenz*, kai konfliktas išsprendžiamas įstatymo norma, nustatančia vienintelį atsakomybės pagrindą. Kitas terminas *Anspruchshäufung* (angl. *accumulation of claims*) reiškia, kad dėl to paties neteisėto veiksmo gali būti pareikšti keli savarankiški reikalavimai. Trečia, išskiriama *alternative*

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Semenejeva v. 553-oji Gyvenamųjų namų statybos bendrija, Nr.3K-7-1156/2002; bylų kategorijos: 31.4, 36.4, 47.3, 94.1, 94.2

Anspruchshäufung koncepcija apima tokias situacijas, kai reikalavimas gali būti grindžiamas vienu iš kelių teisinių pagrindų ir ieškovui suteikta teisė pasirinkti tokį pagrindą. Ir ketvirta kategorija apima atvejus, kai dėl to paties žalos padarymo gali būti kartu pareikšti keli reikalavimai. Ši kategorija vadinama *Anspruchkonkurrenz* (angl. *concurring claims*). Ji reiškia, kad ieškovas gali pareikšti reikalavimus skirtingais pagrindais, kurie vienas kitam neturi įtakos. Ieškovas, priklausomai nuo konkrečių civilinio proceso taisyklių, neprivalo nurodyti teisinio ieškinio pagrindo. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Civilinio proceso kodekso¹⁷ 135 straipsnio 1 dalies 2 punktą ieškovas privalo nurodyti tik faktinį ieškinio pagrindą, t. y. aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus. Taip pat kai kurie autoriai išskiria ketvirtos kategorijos teorinę variaciją, vadinamą *Anspruchnormenkonkurrenz* (angl. *concurring claim norms*). Ji reiškia, kad dėl žalos padarymo gali būti pareikštas tik vienas reikalavimas, tačiau šis reikalavimas gali būti grindžiamas skirtingais teisiniais pagrindais¹⁸.

Vokietijoje sutartinių prievolių pažeidimais laikomi tokie veiksmai, kurie pagal savo pobūdį nepažeidžia absoliučių teisių ir protekcinę įstatymo normų BGB 823 str. prasme. Jeigu absoliučių teisių ir įstatymo ginamų interesų (pvz., žala turtui ar sveikatai) pažeidimas papildomai yra ir sutarties pažeidimas, tai šiuo atveju taikomas atsakomybės konkurencijos principas (vok. *Anspruchkonkurrenz*), apimantis sutartinę ir deliktinę atsakomybę. Tai reiškia, kad ieškovas pareikštus reikalavimus gali pagrįsti keliais teisiniais pagrindais. Išimtiniais atvejais šis principas gali būti netaikomas, kai dėl deliktinės atsakomybės taikymo gali būti nepasiektas tam tikrų sutarčių teisės normų tikslas. Pavyzdžiui, kai tokia norma nustato tam tikras atsakomybės privilegijas arba trumpesnę ieškinio senaties terminą, o dėl deliktinės atsakomybės taikymo ji prarastų praktinio taikymo sferą¹⁹.

Kitokia padėtis yra Prancūzijoje ir Belgijoje, kuriose nei teismų praktika, nei teisės doktrina nepripažįsta civilinės atsakomybės rūšių konkurencijos. Pagal *non-cumul des responsabilités* arba *Gezetzeskonkurrenz* principą atsakomybė už žalą negali būti tuo pačiu ir sutartinė, ir deliktinė. Jeigu tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai, konfliktas sprendžiamas sutartinės atsakomybės naudai, t. y. deliktinės atsakomybės taikyti neleidžiama. Pvz., padarius žalą netinkamu gydymu privačioje klinikoje, nukentėjęs pacientas gali reikalauti žalos atlyginimo tik pagal sutartinės atsakomybės normas. Tačiau jo mirties atveju, ieškinį dėl žalos atlyginimo jo artimieji gali pareikšti jau tik pagal deliktinės atsakomybės taisykles. Tuo tarpu Prancūzijos teismų praktika nustatė tam tikras šio principo išimtis. Pagal Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo (*Cour de Cassation*) Baudžiamųjų bylų skyriaus suformuotą praktiką

¹⁷ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁸ v. Bar C., Drobnig U. *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe*. p. 204-205.

¹⁹ v. Gerven W., Lever J., Larouche P. *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law*. p. 39.

baudžiamąsias bylas nagrinėjantys teismai negali taikyti sutartinės atsakomybės. Jeigu dėl nusikalstamų veiksmų buvo pažeista ir sutartis, tai žalos atlyginimo klausimą pagal byloje pareikštą civilinį ieškinį teismas turi išspręsti pagal deliktinės atsakomybės taisyklės. Belgijos teismų praktiką tokiose atvejuose nukentėjusiajai sutarties šaliai leidžia pasirinkti atsakomybės režimą. Be nurodytų išimčių, bendrosios deliktinės atsakomybės taisyklės gali būti taikomos sutartiniuose santykiuose, jeigu vienos šalies neteisėti veiksmai pažeidžia ne sutartį, o bendrąją rūpestingumo pareigą, ir dėl jų padaryta žala nieko bendro neturi su sutartinių prievolių neįvykdymu.

2.3. Sutartinių santykių dalyvių deliktinės atsakomybės sąlygos ir jų turinys.

Civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindu suprantamos tam tikros aplinkybės (sąlygos), kurioms esant atsiranda būtinumas taikyti civilinę atsakomybę. Teisės teorijoje skiriami normatyvinis (juridinis) ir faktinis teisinės atsakomybės pagrindai. Pirmąjį sudaro įstatymai, kiti teisės šaltiniai, kurių pagrindų asmeniui taikoma teisinė atsakomybė. Antrąjį – tam tikrų būtinų juridinių faktų visuma, kuri dar yra vadinama juridinių faktų sudėtimi²⁰. Tai reiškia, kad civilinė atsakomybė, kaip ir bet kuri kita prievolė, atsiranda tik esant tam tikriems juridiniams faktams, ir jos atsiradimo ypatumą lemia tai, kad vienas juridinis faktas paprastai dar nėra pakankamas pagrindas jai atsirasti. Tik esant būtinųjų juridinių faktų visumai, gali egzistuoti civilinė atsakomybė.

Kontinentinės teisės sistemos šalyse tokie juridiniai faktai yra vadinami civilinės atsakomybės sąlygomis. Šiek tiek kitokia terminija vartojama bendrosios teisės sistemos šalyse. Kalbant apie civilinę atsakomybę, vartojama ieškinio pagrindo sąvoka (angl. *cause of action*). Ieškinio pagrindu laikoma faktas arba faktai, kuriais remiantis asmuo įgyja teisę pareikšti ieškinį ir ginti savo teisėtus interesus. Pavyzdžiui, ieškovui pareiškus ieškinį dėl padarytos žalos atlyginimo (angl. *tort of negligence*), ieškinio pagrindą sudarys trys elementai: atsakovo pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai (angl. *duty of care*); atsakovo padarytas šios pareigos pažeidimas (angl. *breach of duty*); žala, kilusi pažeidus šią pareigą (angl. *damage*). Tik esant šių sąlygų sudėčiai, ieškovas turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius, o atsakovas privalo juos atlyginti²¹.

Civilinė atsakomybė gali atsirasti dėl įvairiausių juridinių faktų. Tai žalos padarymas asmeniui ir jo turtui, garbės ir orumo įžeidimas ir pan. Taigi norint pritaikyti civilinę atsakomybę konkrečiam civiliniam teisiniui santykiui, būtina išanalizuoti kiekvieną juridinio fakto pobūdį –

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato apžvalga „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ // Verslo ir komercinė teisė, 2000, Nr. 1.

²¹ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai, p. 98-99.

išaiškinti faktines juridinio fakto aplinkybes, sąlygas, atsakomybės galimybę, kuriuos kiekvienu konkrečiu atveju reglamentuoja įstatymai. Žinoma, įstatymas ne visada sugeba numatyti ir netgi nenumato visų galimų atvejų ir ateityje įvyksiančių juridinių faktų, kad būtų galima reglamentuotai užtikrinti civilinę atsakomybę. Tačiau norint apginti silpnesnės šalies teises ir interesus civilinėje teisėje, nėra būtina gausi įstatyminė bazė. Užtenka konkrečios analizės ir detalaus reglamentavimo. Tai, iš dalies užtikrina civilinės atsakomybės sąlygų instituto egzistavimas.

Lietuvos teisėje civilinės atsakomybės sąlygomis pripažįstamos: 1) neteisėti veiksmai (CK 6.246 str.); 2) žala ir nuostoliai (CK 6.249 str.); 3) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (nuostolių) (CK 6.247 str.); 4) kaltė (CK 6.248 str.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas šias sąlygas įvardija, kaip bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas, be kurių civilinė atsakomybė apskritai neatsiranda²². Tačiau įstatymas tam tikrais atvejais civilinės atsakomybės atsiradimą gali sieti ne su visų jos sąlygų buvimu. Pvz., atsakomybės be kaltės (griežtos atsakomybės) atveju. Taip pat šalia keturių bendrųjų sąlygų gali būti ir specialiosios sąlygos, kurios dar įvardijamos kaip papildomos civilinės atsakomybės sąlygos.

Taigi šios bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos yra būdingos tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei. Tuo tarpu dviejų atsakomybės rūšių egzistavimas šioms sąlygoms daro tam tikrą įtaką. Pavyzdžiui, kaltės reikšmė deliktinėje atsakomybėje skiriasi nuo kaltės reikšmės sutartinėje atsakomybėje. Taip pat skirtingai suprantamas ir veiksmų neteisėtumas.

Analizuojant šio darbo temą būtina atsakyti į klausimą, kokios deliktinės atsakomybės atsiradimo sąlygos, kai šalis sieja sutartiniai santykiai. Koks kontrahento elgesys ir kokie tokio elgesio padariniai gali sąlygoti deliktinės atsakomybės atsiradimą?

Taigi pagal Lietuvos civilinio kodekso 6.263 straipsnyje numatytas taisykles, deliktinė atsakomybė atsiranda, kai pažeidžiama vadinamoji rūpestingumo pareiga, kurios pobūdis, turinys, laipsnis ne kiekvienam yra vienodi. Priklausomai nuo teisinio veiklos reglamentavimo, atliekamo darbo, kvalifikacijos ir kitų aplinkybių, vieni turi didesnę, kiti mažesnę rūpestingumo pareigą. Rūpestingumo pareigos pobūdį ir laipsnį dažnai reglamentuoja įvairūs teisės aktai, profesinės etikos taisyklės ir panašiai. Šios pareigos pažeidimas kartu reiškia ir veiksmų neteisėtumą (CK 6.246 str. 1 d.). Tačiau ne kiekvienas pareigos pažeidimas gali sąlygoti deliktinės atsakomybės atsiradimą. Paskutinė atsiranda tik tada, kai tokiu pažeidimu padaroma žala kitam asmeniui. Profesorius V. Mikelėnas neteisėtus veiksmus apibrėžė kaip asmens elgesį, tiek pažeidžiantį bendrą teisinį principą, draudžiantį daryti žalą kitiems, tiek neatitinkantį

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato apžvalga „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ // Verslo ir komercinė teisė, 2000, Nr. 1.

specialių įstatymo reikalavimų ir todėl sąlygojantį žalą, kurios negalima pagrįsti nei teisiniais, nei socialiniais, nei moraliniais argumentais²³.

Skirtingai veiksmų neteisėtumas suprantamas sutartinėje atsakomybėje. Jis nebūtinai siejamas su žalos ar nuostolių padarymu. Sutartinei atsakomybei atsirasti pakanka sutarties pažeidimo fakto. Pagal sutarties pažeidimo pobūdį neteisėti veiksmai pasireiškia arba visišku sutarties neįvykdymu, kai neįvykdomos esminės sutarties sąlygos, arba netinkamu sutarties neįvykdymu, kai kreditorius nors ir gauna tai, ką turėjo gauti pagal sutartį, tačiau gauna turtą arba ne laiku, arba ne visą, arba ne tokios kokybės, kokios turėjo gauti.

Taigi deliktinės atsakomybei atsirasti sutartiniuose santykiuose nepakanka tik paprasto sutarties sąlygų, kurios yra šalių susitarimo dalimi, pažeidimo. Neteisėtais deliktinės atsakomybės prasme gali būti tik tokie kontrahento veiksmai, kuriais jis pažeistų bendrąją pareigą elgtis rūpestingai ir sukeltų realios žalos atsiradimą. Šiuo atveju pažeidžiamas „negatyvusis“ interesas, t. y. kitos sutarties šalies *status quo*.

Veiksmų neteisėtumas, kaip būtina sąlyga, tiek deliktinėje, tiek sutartinėje atsakomybėje nėra preziumuojamas, todėl jį turi įrodyti ieškovas. Kaip anksčiau buvo minėta, generalinio delikto principas reiškia, kad žalos faktas kartu reiškia žalos padariusio asmens veiksmų neteisėtumo ir jo kaltės prezumpciją, todėl ieškovui pakanka įrodyti, kad skolininko elgesys yra žalos (nuostolių) atsiradimo pasekmė, t. y. įrodyti priežastinį ryšį (CK 6.247 str.). Pažymėtina, kad priežastiniam ryšiui konstatuoti užtenka įrodyti, kad skolininko veiksmai yra *pakankama*, nors ir ne vienintelė, nuostolių atsiradimo priežastis, tačiau neturi būti ir pernelyg didelio nuostolių ir elgesio atotrūkio. CK 6.247 straipsnyje pateiktas priežastinio ryšio apibūdinimas leidžia daryti išvada, kad Civiliniame kodekse įtvirtinta lankstaus priežastinio ryšio doktrina, kuri leidžia teismui konkrečioje byloje atsižvelgti į ieškovo ir atsakovo interesus ir daugelį kitų reikšmingų aplinkybių – nukentėjusiojo elgesį, žalos padariusio asmens kaltės laipsnį, šalių turtinę padėtį ir panašiai²⁴.

Rūpestingumo pareigos pažeidimas taip pat reiškia ir žalą padariusio asmens kaltę. Tai yra kita civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga. CK 6.248 straipsnyje numatyta, kad skolininko kaltė preziumuojama, taip pat nurodytos jos formos – tyčia ir neatsargumas. Paskutinis savo ruožtu skiriamas į paprastą ir didelį neatsargumą. Kaltė yra vienas iš kriterijų, pagal kurią nustatomos civilinės atsakomybės ribos. Civilinėje teisėje kaltė suprantama objektyviai, t. y. kaip žalą padariusio asmens elgesio išorinis vertinimas pagal objektyvius elgesio standartus. Asmuo laikomas kaltas, jeigu nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Civiliniame kodekse pateikiami kaltės ir neteisėtų veiksmų apibrėžimai leidžia kaltę sutapatinti su neteisėtais veiksmais. Tuo tarpu jie traktuotini kaip asmens nesąžiningumo

²³ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. p. 140.

²⁴ Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2003, p. 338.

skirtingi aspektai. Neteisėti veiksmai suprantami kaip objektyvusis nesąžiningumas – asmens elgesio neatitikimas teisės aktų reikalavimų. Kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąvoka, suprantama kaip subjektyvusis (faktinis) nesąžiningumas – asmens nesugebėjimas konkrečioje situacijoje būti reikiamai rūpestingam, apdairiam ir atidžiam²⁵. Kai įrodomi asmens neteisėti veiksmai (objektyvus nesąžiningumas), asmuo tampa skolininku (objektyviai nesąžiningu asmeniu), o jo kaltė (subjektyvusis nesąžiningumas) preziumuojama. Taigi asmuo, norėdamas išvengti atsakomybės, turi paneigti šią prezumpciją, įrodžius, kad jo elgesys konkrečioje situacijoje, nors ir neužtikino žalos nepadarymo, buvo toks, kiek tai normaliai reikalaujama ar priimtina toje situacijoje, o žala atsirado dar nuo kitų aplinkybių, kurių įtaka buvo didesnė. Pažymėtina, kad CK įtvirtinta tik žalą padariusio asmens (skolininko) prezumpcija. Nukentėjusiojo kaltė nėra preziumuojama. Teismų praktikoje aiškiai suformuluotos nuostatos, kad nukentėjusio dėl žalos padarymo asmens (kreditoriaus) kaltę turi įrodyti atsakingas už žalą asmuo (skolininkas)²⁶.

Civilinėje atsakomybėje ypatingą reikšmę turi ne tiek kaltė, kiek jos forma, nes galimybė atleisti nuo atsakomybės, ar sumažinti jos dydį siejama būtent su pastarąja. Pavyzdžiui, CK 6.252 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma draudžia šalims iš anksto susitarti dėl civilinės atsakomybės už žalą, padarytą dėl tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo. Ši taisyklė taikoma ir deliktinei, ir sutartinei atsakomybei. CK 6.270 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad atsakomybė netaikoma, jeigu žala atsirado dėl nukentėjusiojo tyčios ar didelio neatsargumo. Taigi tokiais atvejais turi reikšmę tyčios, didelio ir paprasto neatsargumo kvalifikavimas. Tyčia yra apibūdinamas asmens elgesys, kuriuo aiškiai siekiama padaryti žalą kitam asmeniui ar turtui. Neatsargumu pripažįstamas toks elgesys, kuris neatitinka normalių, įprastai reikalaujamų atidaus, rūpestingo asmens elgesio kriterijų. Tuo tarpu didelis neatsargumas suprantamas kaip elgesys, pasireiškiantis minimalių atsargumo ir rūpestingumo reikalavimų ignoravimu.

Tokias kaltės formas pripažįsta ir daugumos valstybių teisės doktrina. Pavyzdžiui, Prancūzijos, Italijos ir Vokietijos civiliniuose kodeksuose kaip kaltės formos skiriamos tyčia, neatsargumas ir didelis neatsargumas. Vokietijoje kaltės forma deliktinėje atsakomybėje turi didelę reikšmę, nes tik tam tikra forma gali sąlygoti atsakomybės atsiradimą. Pvz., BGB 826 str. civilinės atsakomybės atsiradimą sieja su tyčiniu žalos padarymu, pažeidžiant *bonos mores* (gerus papročius). Bendrosios teisės sistemos šalyse taip pat skiriami tyčiniai ir neatsargūs deliktai. Pagrindinis netyčinis (neatsargus) deliktas yra aplaidumas (angl. *negligence*).

²⁵ Norkūnas A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20), p. 112-118.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. 27 20 punktas. Teismų praktika Nr.13, p 238.

Skirtingai nei kitos civilinės atsakomybės sąlygos, kaltė ne visada yra būtina atsakomybei atsirasti. Įstatymas ar sutartis gali numatyti atsakomybę be kaltės, vadinamąją griežtą atsakomybę (angl. *strict liability*) (CK 6.248 str. 1 d.). Tokius atvejus, pavyzdžiui, numato CK 6.256 straipsnio 4 dalis – verslininko sutartinė atsakomybė be kaltės; CK 6.266 straipsnis – statinių savininko (valdytojo) griežta atsakomybė; CK 6.270 str. – atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą; CK 6.295 str. – atsakomybė be kaltės už nekokybiška produkcija padarytą žalą. Taip pat griežtos atsakomybės atvejus numato ir kiti įstatymai, pvz., Kelių transporto kodekso²⁷ 42 str. – atsakomybė už keleivio sveikatos sužalojimą ar gyvybės atėmimą. Kitaip negu deliktinės, sutartinė atsakomybės be kaltės taikymas gali būti sutarties šalių susitarimo dalyku. Kai pagal sutartinių santykių pobūdį civilinė atsakomybė atsiranda bendraisiais pagrindais, šalys gali susitarti taikyti griežtą sutartinę atsakomybę. Taip pat šalys gali susitarti netaikyti specialios normos (CK 6.256 str. 4 d.), nustatančios verslininko griežtą atsakomybę, nes ši norma yra dispozityvi. Tuo tarpu deliktinę atsakomybę be kaltės reglamentuojančios normos yra imperatyvios ir jų nuostatos negali būti keičiamos sutartimi.

Esminiai skirtumai, egzistuojantys tarp Europos Sąjungos šalių nacionalinių deliktinės atsakomybės sistemų, taip pat pastebimi ir griežtos atsakomybės srityje. Kai kurie autoriai pripažįsta, kad šie skirtumai daro tam tikrą įtaką bendros vidaus rinkos funkcionavimui ir vartotojų interesų gynimui, nors deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose ir jos konkurencijos su sutartine atsakomybe problemos požiūriu, griežta atsakomybė ne turi tokios įtakos kaip atsakomybė grindžiama kalte. Esminiai skirtumai pastebimi, pavyzdžiui, atsakomybės už žalą, padarytą keleivių sveikatai ar gyvybei vežimo metu, srityje. Prancūzijos teisė šioje srityje turi specialų deliktinės atsakomybės režimą, pagal kurį vežėjas negali būti atleistas nuo atsakomybės ar jo atsakomybė mažinama nei dėl *force majeure* aplinkybių, nei dėl kitų asmenų veiksmų. Vienintelis vežėjo gynimo būdas prieš ieškinį yra nukentėjusiojo tyčia ar didelis neatsargumas (pranc. *faute inexcusable*). Sutartimi atsakomybė taip pat negali būti apribota. Vokietijoje šioje srityje atsakomybė netaikoma, jeigu yra *force majeure* aplinkybės. Nukentėjusiojo kaltė, nepriklausomai nuo jos formos, taip pat gali būti pagrindu atleisti vežėją nuo atsakomybės ar ją sumažinti. Austrijoje atsakomybė neatsiranda, jeigu įvykis yra neišvengiamas. Nukentėjusiojo kaltė turi tokią pat reikšmę, kaip ir Vokietijoje. Anglijos teisė, iš kitos pusės, nenumato transporto priemonių valdytojų griežtos atsakomybės už žalą, padarytą autoįvykyje. Prancūzijoje keleivių žūties atveju, jų artimieji gali pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo dėl artimojo netekties (angl. *claim for bereavement*). Tuo tarpu Vokietijoje tokio ieškinio pareikšti negalima, o Anglijoje tik tam tikrais ribotais atvejais. Koks atsakomybės režimas būtų taikomas priklausau nuo tarptautinės privatinės teisės taisyklių, kurios kiekvienoje

²⁷ Valstybės žinios, 1996, Nr. 119-2772.

valstybėje yra skirtingos. Tai sąlygoja nepaprastos padėties atsiradimą. Apskritai laikytina, kad teikiant atlygintinas keleivių vežimo paslaugas, vežėjas turi žymiai didesnę atsakomybės taikymo rizika pagal Prancūzijos, nei pagal kitų Europos šalių teisę²⁸. Tokia rizika gali daryti tam tikrą įtaką vežėjams sprendžiant klausimą dėl paslaugų kainų nustatymo ir draudimo bendrovėms – dėl draudimo įmokų dydžio.

Dar viena būtina civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga yra žala. Kaip ir neteisėti veiksmai, deliktinėje ir sutartinėje atsakomybėje žala suprantama ne vienodai. Jeigu sutartinėje atsakomybėje žala dažniausiai pasireiškia turtinio pobūdžio praradimais: negautu pelnu, kurio buvo tikimasi sudarant sutartį, ir panašiai, tai deliktinės atsakomybės atvejais žala dažniausiai pasireiškia asmens sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, turto sunaikinimu ar sužalojimu. Žalos, kaip bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, samprata pateikta Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalyje, kurioje nurodyta, kad žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų neteisėtų veiksmų. Taigi deliktinėje atsakomybėje, kaip ir sutartinėje, dėl padarytos žalos atsiradę nuostoliai vienos iš kriterijų pagrindu gali būti skirstomi į tiesioginius (realius) nuostolius ir negautas pajamas (netiesioginiai nuostoliai). Negautos pajamos taip pat įskaičiuojamos į nuostolius. Tai yra žalos rūšis, kuri atsiranda kaip žalos padarymo tam tikram turtui, turtinės teisės realizavimui, papildomas rezultatas. Negautos pajamos tai nėra hipotetinės pajamos²⁹. Šalis keldama reikalavimą dėl jų atlyginimo turi įrodyti šių nuostolių atsiradimą. Tai reiškia, kad ji turi įrodyti, jog negautos pajamos – realios, o ne tikėtinos³⁰, nes teisė nustato tik tai, kas yra įmanoma bei egzistuoja tikrovėje (*ius impossibilitum est non iuris*)³¹. Savo ruožtu deliktinėje atsakomybėje taip pat skiriasi šių nuostolių rūšių apskaičiavimo principai priklausomai nuo objekto, kuriam padaryta žala (turtui ar asmeniui).

Žala, kaip būtina civilinės atsakomybės sąlyga, nėra prieziuruojama, todėl ją ir jos dydį privalo įrodyti ieškovas. Jeigu ieškovas patirtų nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jį nustato teismas. Tuo tarpu atlygintinos žalos dydis taip pat priklauso nuo taikomos civilinės atsakomybės rūšies. Nepaisant to, kad deliktinei ir sutartinei atsakomybei būdingas visiškas nuostolių atlyginimo principas, sutartinės atsakomybės atveju šis principas gali būti ribojamas. Kai sutarties šalis yra verslininkas, ji privalo atlyginti tik tokius nuostolius, kuriuos numatė ar

²⁸ v. Bar C., Drobniġ U. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. p. 59-60.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo 2001 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. UAB „Kaišiadorių agrofirma“, Nr. 3K-3-101/2001; bylų kategorijos 36.2; 32.1; 115; 95.1

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje AB „Raimondas ir draugai“ v. UAB „H.P.L. Alytus“, Nr. 3K-3-252/2004; bylų kategorijos: 39.2.3, 39.2.4, 39.6.2.13

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje VĮ „Valstybės turto fondas“ v. UAB „Bandūžiai“, Nr. 3K-3-1177/2003; bylų kategorijos: 39.2.3; 39.2.4; 39.6.1; 40.10

galėjo numatyti. Tai reiškia, kad pagal sutartinės atsakomybės taisykles atlygintini nuostoliai apskaičiuojami atsižvelgiant į nuostolių numatymo doktriną.

Kaip buvo minėta, atsižvelgiant į tai, kokiam objektui padaroma, žala skirstoma į žalą asmeniui (sveikatos sužalojimas, gyvybės atėmimas) ir žalą turtui (daikto sunaikinimas, sužalojimas). Deliktinės atsakomybės institutas pabrėžia šių interesų prioritetą ir nustato dėl jų pažeidimo atsakingo asmens pareigą visiškai atlyginti žalą.

Žala asmeniui dažniausiai pasireiškia jo absoliučių, prigimtinių teisių pažeidimu. Asmens gyvybė, sveikata, privatus gyvenimas, garbė, orumas ir vardas yra asmeninės neturtinės teisės, t.y. ekonominio tūrinio neturinčios ir neatskiriama susijusios su juo turėtoju teisės. Šias teises garantuoja Konstitucija ir jas saugo ir gina ne tik civilinė teisė, bei kitos teisės šakos, pvz., baudžiamoji teisė. Šias vertybes neįmanoma įvertinti pinigais, todėl įstatymas be tiesioginių nuostolių, patirtų dėl jų atstatymo, numato ir neturtinės žalos atlyginimą. Tai pabrėžia šių interesų išskirtinumą. Žalos padarymas asmens gyvybei ir sveikatai pagal savo pobūdį yra deliktas, todėl gali sąlygoti deliktinės atsakomybės taikymą ir kai žalą padariusį asmenį ir nukentėjusįjį sieja sutartiniai santykiai. Šalys negali susitarti dėl atsakomybės už sveikatos sužalojimą ar gyvybės atėmimą apribojimo ar panaikinimo. Paprastai asmeninės neturtinės teisės, tokios kaip asmens sveikata, saugojimas nėra sutarties šalių susitarimo dalyku. Dauguma sudaromų sutarčių nenumato šalių pareigos saugoti asmens sveikatą ar gyvybę. Todėl žalos padarymas vienos sutarties šalies sveikatai dėl kitos šalies veiksmų šiuo atveju nelaikomas sutarties pažeidimu ir suponuoja deliktinės atsakomybės atsiradimą dėl bendros ar įstatymo numatytos pareigos elgtis rūpestingai pažeidimo. Tuo tarpu yra sutarčių kategorijos, kurių sąlygos numato kontrahento pareigą saugoti asmens sveikatą, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimo ar keleivių vežimo sutartys. Jeigu šalis pažeidžia tokią sutarties sąlygą ir padaro žalą kitos šalies sveikatai, tai toks žalos padarymas gali būti vertinamas ir kaip deliktas, ir kaip sutarties pažeidimas, o nukentėjusioji šalis turi teisę į žalos atlyginimą pagal deliktinės atsakomybės taisykles. Pavyzdžiui, CK 6.823 straipsnis nustato, kad vežėjo atsakomybė už keleivio gyvybės atėmimą ar sveikatos sužalojimą nustatoma pagal deliktinės atsakomybės taisykles (CK 6.263 – 6.291 straipsnius), jeigu įstatymas ar vežimo sutartis nenumato vežėjo didesnės civilinės atsakomybės.

3. SPECIALIEJI DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE ATVEJAI.

3.1. Žala sveikatai ir gyvybei: sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų civilinės atsakomybės teisiniai aspektai.

Vienas ryškiausių sutartinių santykių pavyzdžių, kuriuose žalos padarymas sveikatai ar gyvybei interpretuojamas kaip sutartinių prievolių pažeidimas, yra sveikatos priežiūros paslaugų sutartis. Civilinio kodekso 6.725 straipsnio 1 dalyje pateikta tokios sutarties samprata. Pagal asmens sveikatos priežiūros paslaugų sutartį sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas, t.y. savo profesinės ar verslo veiklos dėka turintis teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas asmuo, įsipareigoja teikti kitai šaliai (pacientui) sutartyje numatytas sveikatos priežiūros paslaugas, o pacientas įsipareigoja už šias paslaugas sumokėti. Tokių sutarčių sudarymo ir vykdymo ypatumus reglamentuoja CK 6.725 – 6.746 straipsniai.

Taigi sveikatos priežiūros sutarties šalimis yra sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas ir pacientas. Paslaugų teikėjais gali būti tiek fiziniai asmenys, vykdančys profesinę veiklą, tiek juridiniai asmenys, užsiimantys komercine veikla. Pacientas yra konkretus fizinis asmuo, kuris naudojasi sveikatos priežiūros įstaigų teikiamomis paslaugomis, nepaisant to, ar jis sveikas, ar ligonis. Be sudarytos sutarties, pagrindines pacientų teises apibrėžia LR pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas³².

Sveikatos priežiūros paslaugos yra ypatinga veiklos sritis, kuriai keliami padidinti reikalavimai, nes tokios paslaugos susiję su didele žalos asmens sveikatai ir gyvybei, kurios pripažintos aukščiausiomis visuomenės vertybėmis, atsiradimo rizika. Šių paslaugų teikimas yra ne tik sveikatos priežiūros įstaigos komercinė veikla, bet ir gydytojo profesinė veikla. Paslaugų kokybė paprastai priklauso nuo konkretaus gydytojo veiksmų, jo kvalifikacijos ir pan. Todėl įstatymai nustato specialius reikalavimus ne tik sveikatos priežiūros įstaigoms, teikiančioms atlygintinas paslaugas, bei ir jose dirbantiems medicinos darbuotojams. Pagrindinius gydytojų profesinės veiklos reikalavimus nustato Gydytojo medicinos praktikos įstatymas³³. Visų valstybių teisės doktrina pripažįsta, kad pagrindinė gydytojo pareiga teikti kvalifikuotą ir rūpestingą medicinos pagalbą ligoniui. Teikiant tokias paslaugas neretai atsiranda neigiami padariniai asmens sveikatai ar gyvybei, tačiau kyla klausimas, kokie padariniai gali būti vertinami kaip žala sveikatai ar gyvybei civilinės atsakomybės prasme.

Žala sveikatai ir gyvybei pasireiškia paciento sveikatos pablogėjimu ar mirtimi, kurie atsirado dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų,

³² Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2317.

³³ Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2313.

patvirtintų diagnostikos bei gydymo metodikų reikalavimų, o taip pat dėl bendrojo pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai ir atidžiai tam tikroje situacijoje pažeidimo. Žalos atlyginimo klausimus taip pat reguliuoja specialios Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo normos. Pagal šio įstatymo 13 straipsnio 1 dalį žala, padaryta paciento sveikatai atlyginama, jeigu ji atsirado dėl sveikatos priežiūros įstaigos ar jos darbuotojų kaltės teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat dėl biomedicininų tyrimų etikos reikalavimų neatitinkančios tyrėjo ir kitų šiuos tyrimus atliekančių asmenų veiklos. Šiuo atveju sveikatos priežiūros paslaugų teikėjo kaltė tapatinama su neteisėtais veiksmais. Nurodyto straipsnio 2 dalis numato ir neturtinės žalos atlyginimo galimybę. Ji atlyginama, jei pažeidžiami sveikatos priežiūros kokybės ir priimtumo reikalavimai, asmens sveikatos informacijos konfidencialumas (asmens medicininė paslaptis). Nustatant neturtinės žalos, išreikštos pinigais, dydį, atsižvelgiama į žalos padarymo aplinkybes, laikantis nuostatos, kad paprastai šis dydis kiekvienu atveju negali viršyti 50 minimalių mėnesinių algų. Kai ginčas nagrinėjamas teisme, konkretus neturtinės žalos dydis nustatomas vadovaujantis Civilinio kodekso reikalavimais.

Atsižvelgiant į tai, kad įrodyti sveikatos priežiūros paslaugų teikėjo veiksmų neteisėtumą ir priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos yra pakankamai sudėtinga, nes tai reikalauja specialių žinių medicinos srityje, įstatymas numato ikiteisminę ginčo sprendimo procedūrą. Pagal šio įstatymo 17 straipsnio 1 dalį ikiteisminį ginčo nagrinėjimą atlieka Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisija, sudaryta Vyriausybės nustatyta tvarka, pagal paciento ar kitų suinteresuotų asmenų pareiškimus. Nagrinėjant ginčą Komisija nustato padarytos sveikatai žalos dydį, atsižvelgdama į Valstybinės medicininio audito inspekcijos ir kitų sveikatos priežiūros įstaigas kontroliuojančių institucijų bei ekspertų išvadas, taip pat į kitas reikšmingas aplinkybes. Komisijos priimtas sprendimas sveikatos priežiūros įstaigoms yra privalomas. Šalys nesutikdami su Komisijos sprendimu per 30 dienų gali kreiptis į teismą pagal bendrąsias ieškinio teisenos taisykles.

Be sveikatos priežiūros paslaugų teikėjo atsakomybės už padarytą paciento sveikatai žalą, Civilinio kodekso 6.741 straipsnis numato atvejus, kai deliktinė atsakomybė gali būti taikoma ir sveikatos priežiūros įstaigai, kurios nesieja jokie sutartiniai santykiai su pacientu. Atsakomybė atsiranda tais atvejais, kai paslaugos teikiamos toje sveikatos priežiūros įstaigoje, nors paskutinė ir nėra sutarties šalis.

Atsižvelgiant į tai, kad šios sutarties objektas yra asmens sveikata, šalys negali apriboti atsakomybės už žalą, padarytą sveikatai ar gyvybei (CK 6.742 str.).

Sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas nuo pareikštų reikalavimų gali gintis bendraisiais įstatymo numatytais būdais. Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 15 straipsnis apibrėžia mišrios kaltės teisinius padarinius. Jeigu yra ne tik sveikatos priežiūros įstaigos, jos

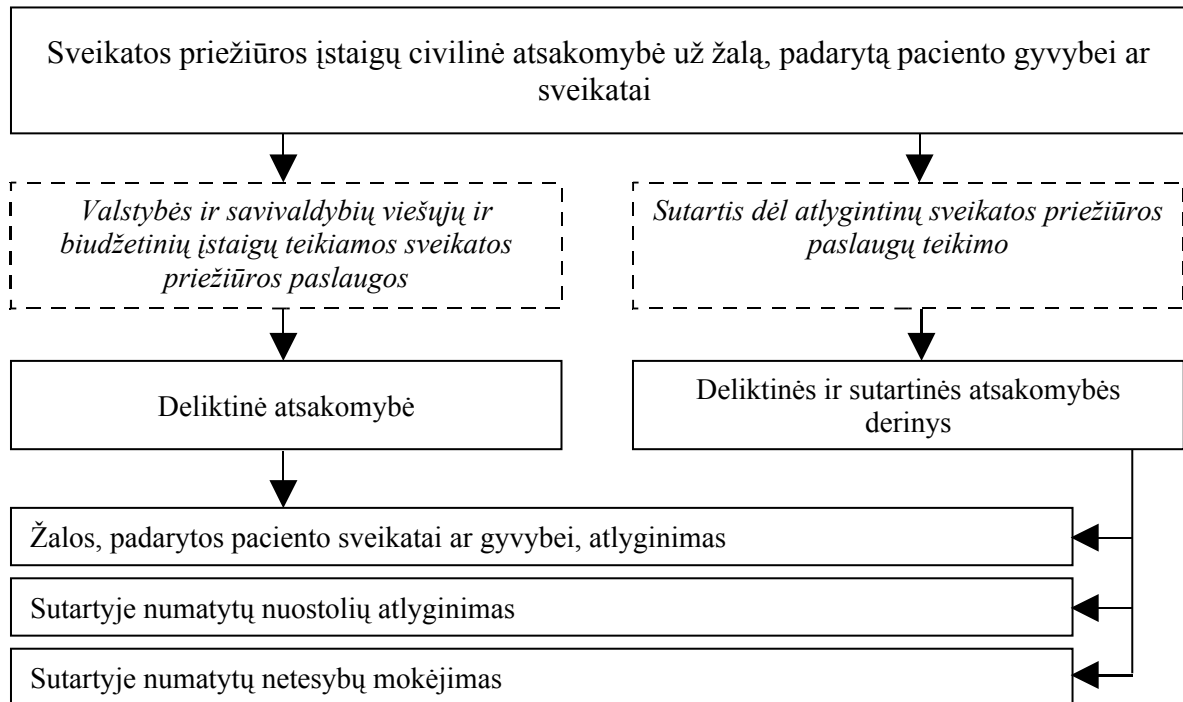
darbuotojų kaltė, bet ir pacientas nesilaikė savo pareigų bei sveikatos priežiūros įstaigos taisyklių, su kuriomis buvo pasirašytinai supažindintas, ir tas pažeidimas arba paciento tyčia ar dėl didelio neatsargumo kiti atlikti veiksmai prisidėjo prie jo sveikatos pablogėjimo ar mirties, sveikatos priežiūros įstaigos, jos darbuotojų atsakomybė už žalą mažinama atsižvelgiant į paciento kaltės mastą.

Sprendžiant sveikatos priežiūros paslaugų teikėju atsakomybės klausimus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo jų atsakomybės sąlygų nustatymo kriterijus. Pavyzdžiui, LAT CBS 2001 m. lapkričio 14 d. nutartyje, priimtoje L. M. Sandienė v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė byloje³⁴, Nr.3K-3-1140/2001 teisėjų kolegiją išaiškino, kad vertinant gydytojo veiksmus ir sprendžiant jo kaltės klausimą, turi būti taikomas atidaus, dėmesingo, rūpestingo, kvalifikuoto gydytojo elgesio standartas. Sprendžiant gydytojo kaltės klausimą taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kokios prievolės susiklosto teikiant medicinos paslaugas. Vertinant pacientą ir gydytoją (sveikatos priežiūros įstaigą) siejančias prievoles, reikia turėti omenyje civilinės teisės doktrinoje priimtą prievolių skirstymą į tris rūšis priklausomai nuo siekiamo rezultato ir skolininko pareigos pobūdžio. Pagal šį kriterijų prievolės skirstomos į prievoles pasiekti tam tikrą rezultatą, prievoles užtikrinti, kad pareiga būtų vykdoma dedant maksimalias pastangas, ir prievoles garantuoti tam tikrus faktus ar rezultatą. Paprastai gydytojas negali garantuoti, kad bus pasiektas konkretus rezultatas, pavyzdžiui, kad ligonis bus išgydytas. Darytina išvada, kad pacientą ir gydytoją (sveikatos priežiūros įstaigą) sieja prievolė, kurios turinį sudaro gydytojo pareiga užtikrinti, kad ši prievolė būtų vykdoma dedant maksimalias pastangas, t.y. užtikrinant maksimalų atidumo, rūpestingumo, atsargumo ir kvalifikuotumo laipsnį. Taigi, sprendžiant dėl gydytojų kaltės, būtina atsakyti į klausimą, ar tikrai medicinos paslaugos buvo teikiamos dedant maksimalias atidumo, rūpestingumo, dėmesingumo, atsargumo pastangas. Šiuo tikslu turi būti remiamasi ne tik teisės aktų, reglamentuojančių medicinos paslaugų teikimą, bet ir gydytojų profesinės etikos nuostatomis. Kompleksiška jų analizė patvirtina, kad atidumo, dėmesingumo, rūpestingumo, atsargumo, kvalifikuotumo stoka, profesinės etikos taisyklių pažeidimas profesinės atsakomybės atveju yra tolygu profesionalo kaltei.

Apibendrinant sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų atsakomybės aspektus, darytina išvada, kad dėl paciento žalos sveikatai ar gyvybei, padarytos dėl įstatymo numatytų reikalavimų ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos nesilaikymo, jų kaip ir valstybės bei savivaldybių viešųjų ir biudžetinių sveikatos priežiūros įstaigų atžvilgiu turi būti taikoma deliktinė atsakomybė. Tačiau sutartyse gali būti numatyti papildomi reikalavimai tiekiamoms paslaugoms, kurių pažeidimas suponuoja sutartinės atsakomybės atsiradimą.

³⁴ Teismų praktika Nr. 17, p. 136-143.

Sveikatos priežiūros įstaigų civilinė atsakomybė už žalą, padarytą paciento gyvybei ar sveikatai

3.2. Sutarties šalių atsakomybė už turtui padarytą žalą.

Praktikoje yra nemažai atvejų, kai esant sutartiniams santykiams padaroma reali žala sutarties šalių arba trečiųjų asmenų turtui. Tokias atvejais žala padaroma dėl tiesioginio betarpiško poveikio objektui ir pasireiškia jo sužalojimu ar sunaikinimu. Pagal savo pobūdį realios žalos padarymas laikomas deliktu, tačiau atsižvelgiant į sutarties rūšį jis gali būti laikomas ir sutarties pažeidimu. Todėl kyla klausimas, kokias atvejais žalą padariusios sutarties šalies atžvilgiu gali būti taikoma deliktinė atsakomybė.

Visų pirma, sprendžiant klausimą dėl atsakomybės taikymo, reikia atsižvelgti į ginamų interesų prioritetą. Nepaisant to, kad bendrojo principo *neminem laedere* (nedaryti žalos kitiems) pažeidimas suponuoja deliktinės atsakomybės atsiradimą, nepriklausomai nuo tuo, kokiam objektui, ar asmeniui, ar turtui, padaryta žala, sutartiniuose santykiuose atsakomybės dėl žalos padarymo turtui klausimas sprendžiamas ne taip paprastai kaip dėl žalos asmens sveikatai ar gyvybei. Visgi asmens sveikata ir gyvybė yra aukščiausiosios žmogaus vertybės ir jų prioritetą be kitų teisės normų pabrėžia ir civilinę atsakomybę reglamentuojančios normos. Įstatymas draudžia jokių susitarimus apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą ir gyvybės atėmimą (CK 6.252 str. 1 d.), taip pat už šioms vertybėms padarytą žalą visais atvejais numato neturtinės žalos atlyginimą (CK 6.250 str. 2 d.). Beje, ir Europos deliktinės teisės grupės parengti Europos deliktinės teisės principai asmens sveikatai ir gyvybei nustato aukštesnį

apsaugos lygį nei asmens turтинems interesams. Principuose nurodyta, kad asmens gyvybei, sveikatai, orumui ir laisvei suteikiama maksimali apsauga, o asmens turtui – plati (2:102 str.)³⁵.

Civilinę atsakomybę reglamentuojančios CK normos nenumato draudimo susitarti dėl atsakomybės ribojimo ar panaikinimo už žalą, padarytą turtui. Tuo tarpu šalys savo susitarimu negali pakeisti, apriboti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų, taip pat ir nustatančių civilinę atsakomybę, jos formą ir didį, galiojimo ir taikymo (CK 6.157 str. 1 d., 6.252 str. 2 d.). Tai reiškia, kad šalių susitarimu negali būti apribotas *neminem laedere* (nedaryti žalos kitiems) principas, įvirtintas CK 6.263 str. 1 d., ir visiško nuostolių atlyginimo principas už žalą padarytą asmeniui ir turtui (straipsnio 2 dalis). Taip pat šalis negali iš anksto apriboti teisės normų, nustatančių griežtą civilinę atsakomybę, kuri pagal savo pobūdį yra deliktinė.

Taigi darytina išvada, kad rūpestingumo pareiga, kurios paskirtis yra saugoti tokius interesus kaip asmens sveikata ir turtas, yra nesutartinio pobūdžio ir egzistuoja nepriklausomai nuo sutartinių prievolių, todėl šios pareigos pažeidimas gali suponuoti deliktinės atsakomybės atsiradimą. Kiti interesai, tokie kaip negautas pelnas ar kiti finansiniai praradimai, yra grynai ekonominio pobūdžio, todėl jiems nesuteikiamas toks apsaugos lygis. Dėl šių interesų pažeidimo, deliktinės atsakomybės taikymo klausimas nekyla, nes jie pagal savo pobūdį yra sutartiniai ir dėl jų pažeidimo atsiranda sutartinė atsakomybė.

Taip pat, sprendžiant atsakomybės klausimą, turi reikšmę ir žalą padariusios šalies elgesys. Kiekviena sutarties šalis privalo elgtis sąžiningai. Jei pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, yra taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai bendro pobūdžio pareigos, kurios yra taikytinos ir sutartiniams ir nesutartiniais santykiams³⁶. Tai reiškia, kad jeigu dėl nesąžiningų vienos šalies veiksmų padaroma žala kitos šalies turtui, pirmosios atžvilgiu gali būti taikoma deliktinė atsakomybė. Be to, įstatymas nustato draudimą apriboti ar panaikinti atsakomybę už žalą, padarytą tyčia ar dėl didelio neatsargumo (CK 6.157 str. 1 d.). Taigi šiuo atveju turi reikšmę ne pažeistų interesų pobūdis, o žalą padariusio asmens kaltės forma.

Deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose priklauso ir nuo pačių sutartinių santykių pobūdžio, sutarties sąlygų bei sutartinių prievolių. Sutartines prievoles šalys nustato patys arba jas nustato įstatymas. Tam tikros sutarčių rūšys numato vienos šalies pareigą išsaugoti ir nepažeisti kitos sutarties šalies turto. Pavyzdžiui, pagal rangos sutartį rangovas privalo užtikrinti užsakovo jam patikėto turto saugumą, pagal pasaugos sutartį saugotojas privalo saugoti jam perduotus daiktus, viešbutis taip pat atsako kaip saugotojas už apsigyvenusio asmens

³⁵ European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law: Text and Commentary. p. 29-34

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Semenejeva v. 553-oji Gyvenamųjų namų statybos bendrija, Nr.3K-7-1156/2002, kategorijos 31.4, 36.4, 47.3, 94.1, 94.2).

daiktus, pagal vežimo sutartį vežėjas privalo išsaugoti krovinį ar keleivio bagažą. Tokiais atvejais sutartinės pareigos pažeidimas gali sąlygoti realios žalos atsiradimą. Kitais atvejais, žalos padarymas sutarties šaliai, o taip pat ir tretiesiems asmenims gali būti vertinamas kaip sutarties pažeidimas. Pavyzdžiui, dėl pagamintų prekių ar atliktų darbų trūkumų sužalojamas kitas sutarties šalies ar trečiojo asmens turtas.

Yra tam tikros komercinės veiklos sritys, kuriose sutartiniai santykiai yra pakankamai sudėtingi. Sudėtingumas gali būti sąlygojamas tiek pačios veiklos rūšies ypatumais, tiek nemažu sutartinių santykių dalyvių skaičiumi. Pavyzdžiui, statybos rangos santykiai yra pakankamai sudėtingi, todėl juose dalyvaujantys asmenys paprastai siekia sudaromose sutartyse kuo daugiau išdėstyti savo teises ir pareigas, numatyti ir aptarti įvairius šių santykių aspektus. Tačiau sudarytose sutartyse šalys negali numatyti visų aplinkybių ir pasekmių, galinčių atsirasti vykdymo metu, jos negali pakeisti imperatyviųjų teisės normų reikalavimų, negali panaikinti bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai. Atsakomybės taikymo klausimui šiuose santykiuose turi įtakos tokia veiklai būdinga sutarčių grandinė, o taip pat ir statybos darbų specifiška, kuri suponuoja pakankamai didelės žalos atsiradimo rizikos buvimą.

Aptariant šį klausimą galima pateikti hipotetinį pavyzdį. Tarkime, pastato (parduotuvės) savininkas įmonė A (užsakovas) sudarė rangos sutartį su įmone B (rangovu) dėl pastato renovacijos. Rangovas, kuris šiuo atveju atlieka generalinio rangovo vaidmenį, sudarė subrangos sutartį su įmone C (subrangovu) dėl griovimo ir metalo pjovimo darbų. Tuo tarpu užsakovas A sudarė šio pastato nuomos sutartį su įmone D (nuomininku), kuriame paskutinis planavo vykdyti prekybą. Pagal nuomos sutartį nuomotojas įsipareigojo nustatytu laiku suteikti nuomininkui pastatą ir sutarties neįvykdymo atveju atlyginti nuomininko patirtus nuostolius. Pastato renovacijos metu kyla gaisras, dėl kurio jis sunaikinamas ir tampa nebetinkamas naudoti pagal paskirtį. Nuomininkas praranda galimybę nuomoti pastatą ir pradėti prekybą jos sezono metu, pavyzdžiui, prieš Naujus metus. Dėl to patiria tiesioginius nuostolius (išlaidos prekių sandėliavimui, darbo užmokestis, sugedusios prekės ir pan.) ir netiesioginius – negauna numatytų pajamų. Dėl patirtų nuostolių nuomininkas negali toliau tęsti veiklos ir grąžinti bankui paskolą. Taigi šiuo atveju padaroma reali žala užsakovo (nuomotojo) turtui. Taip pat jis patiria netiesioginius nuostolius – negauna nuompinigių ir dėl sutarties neįvykdymo nuomininkui privalo atlyginti nuostolius. Paaiškėja, kad gaisras kilo dėl subrangovo nerūpestingumo, kurio darbuotojai paliko be priežiūros dujinę įrangą. Štai kyla klausimas, kam, kokia ir kokia apimtimi turi būti taikoma civilinė atsakomybė.

Pirma, padaryta reali žala užsakovo turtui, kuri turi būti visiškai atlyginta. Pagal savo pobūdį subrangovo elgesys gali būti laikomas deliktu, kadangi jis pažeidė įstatymo numatytą rūpestingumo pareigą, t. y. paliko be priežiūros dujinę įrangą, kai įstatymas reikalauja stebėti

objektą kelias valandas po darbų atlikimo, ir savo veiksmais padarė žalą kito asmens turtui. Tai reikštų, kad subrangovas privalėtų atlyginti žalą užsakovui ir jam būtų taikoma deliktinė atsakomybė. Tačiau tiek užsakovą ir rangovą, tiek rangovą ir subrangovą sieja sutartiniai santykiai, todėl čia gali būti taikoma ir sutartinė atsakomybė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje kasacinėje byloje išaiškino rangovo ir subrangovo santykius. Išplėstinė teisėju kolegija pažymėjo, kad *statybos laikotarpiu, kai užsakovas renovuojamą statinį yra perdavęs generaliniam rangovui, o šis paveda tam tikrus darbus atlikti subrangovui, generalinis rangovas jam sutartimi suteiktų teisėto pastato valdytojo teisių negali visa apimtimi perduoti subrangovui, nes toks perdavimas neatitiktų generalinio rangovo teisinės padėties statybos procese. Statybos objekto perdavimas subrangovui, kad šis atliktų specialius darbus, nereikia visų generalinio rangovo teisių į statybos objektą perdavimo. Generaliniam rangovui išlieka atsakomybė prieš užsakovą ir kitus asmenis visą statybos laiką nepriklausomai nuo subrangos sutartimi subrangovui suteiktų teisių apimties*³⁷. Tai reiškia, kad rangovo ir subrangovo atsakomybė yra dalinė.

Sprendžiant klausimą dėl civilinės atsakomybės rūšies taikymo, reikia atsižvelgti į žalą padariusios šalies veiksmus ir pažeistų interesų pobūdį. Subrangovo minimalių saugumo reikalavimo nesilaikymas gali būti vertinamas kaip didelis nerūpestingumas, dėl kurio padaryta žala įstatymo ginamam interesui – turtui. Tai reiškia, kad yra pagrindas atsirasti subrangovo, o taip pat ir rangovo deliktinei atsakomybei. Jeigu rangovo ir subrangovo atsakomybė yra deliktinė, tokiu atveju turėtų būti taikomas visiško nuostolių atlyginimo principas, o ne sutartinei atsakomybei būdingas nuostolių numatymo principas, o tai reiškia, kad atsakingi asmenys turi atlyginti ir tiesioginius nuostolius ir negautas pajamas, ir nesvarbu, ar jie galėjo ar negalėjo jų numatyti. Šiuo atveju pastato savininko (užsakovo) negautos pajamos yra dėl nuomos sutarties neįvykdymo negauti nuompinigiaai. Kadangi žala nėra prieziurojama, užsakovas turi įrodyti, kad negautos pajamos – realios, o ne tikėtinos³⁸. Sudaryta nuomos sutartis, kurioje nurodytas nuompinigių dydis, nuomos laikotarpis, galėtų patvirtinti, kad užsakovo negautos pajamos yra realios ir jas turėtų atlyginti atsakingi už žalą rangovas ir subrangovas.

Ši situacija parodo, kad tiesioginius ir netiesioginius nuostolius patyrė ne tik pastato savininkas (užsakovas), bet ir nuomininkas. Atsižvelgiant į tai, kad pastato savininko atsakomybė nuomininkui yra sutartinė ir atlygintinų nuostolių dydis gali būti ribojamas, kyla klausimas, ar gali nuomininkas pareikšti reikalavimus dėl neatlygintos dalies tiesioginių nuostolių ir negautų pajamų atlyginimo už žalą atsakingiems rangovui ir subrangovui. Kadangi

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Seesam Lietuva“, Nr. 3K-7-466/2004; bylų kategorijos: 67, 39.2.4, 39.4, 39.6.2.11

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje AB „Raimondas ir draugai“ v. UAB „H.P.L. Alytus“, Nr. 3K-3-252/2004; bylų kategorijos: 39.2.3, 39.2.4, 39.6.2.13

jų nesieja sutartiniai santykiai, ieškinys turėtų būti pareikštas pagal deliktinės atsakomybės taisyklės. Tačiau nuomininko praradimai yra grynai ekonominio pobūdžio. Jo pažeisti interesai nėra absoliutaus pobūdžio, todėl įstatymas jų atžvilgiu nenustato tokio lygio teisinės apsaugos kaip turtui ir nenumato visiško nuostolių atlyginimo principo. Reali žala buvo padaryti tik užsakovo turtui ir tokiu būdu buvo pažeista jo nuosavybės teisė, turintį absoliutų charakterį. Taigi, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, nuomininkui vis dėlto tektų patirti tam tikrus praradimus dėl neviseiško nuostolių kompensavimo. Realiame gyvenime panašiose santykiuose paprastai dalyvauja ir draudimo bendrovės, kurios atsižvelgiant į draudimo sutarties rūšį (turto, civilinės atsakomybės ar verslo rizikos draudimas) suteikia turtinio intereso apsaugą. Tačiau tarpusavio sutarties šalių santykiai, jų atsakomybės pobūdis, turi įtaką ir jiems, pavyzdžiui, kai sprendžiamas atgręžtinių reikalavimų klausimas.

3.3. *Culpa in contrahendo* ikisutartiniuose santykiuose ir atsakomybė sutartį pripažinus negaliojančia.

Paprastai šalys, ketinančios sudaryti sutartį, nemažai laiko praleidžia derindamos sutarties sąlygas dar iki sutarties sudarymo. Vienais atvejais derybos baigiasi sutarties sudarymu, kitais – sutartis nesudaroma, nes šalims nepavyksta susitarti. Tačiau tam tikrais atvejais viena iš šalių jau derybų metų patiria išlaidas, pvz., tikėdama, kad tikrai bus sudaryta sutartis, šalis atsisako nuo kitų pasiūlymų sudaryti sutartį arba investuoja lėšas į medžiagas ir pan. Ikisutartinių santykių stadijoje šalys taip pat gali pasirašyti įvairaus pobūdžio dokumentus (preliminariąsias sutartis, ketinimų protokolus ir pan.), kuriuose gali būti numatyti tam tikri tarpusavio įsipareigojimai.

Teisinėje literatūroje pripažįstama, kad ikisutartinė atsakomybė (*culpa in contrahendo*), t. y. atsakomybė už žalą, kuri yra padaroma vienai iš būsimos sutarties šalių dar iki sutarties sudarymo, galbūt yra ryškiausias teisinių institutų, svyruojančių tarp deliktinės ir sutartinės atsakomybės, pavyzdys.

Sutarties laisvės principas reiškia ir būsimų šalių teisę laisvai pradėti derybas bei derėtis. Tai reiškia, kad šalys neatsako už tai, kad nepasiekiamas šalių susitarimas (CK 6.163 str. 2 d.). Tačiau įstatymas numato šalių pareigą elgtis sąžiningai ir esant ikisutartiniams santykiams (CK 6.163 str. 1 d.). Pažeidus šią pareigą šalis privalo atlyginti kitai nuostolius.

Sprendžiant klausimą apie civilinės atsakomybės rūšį, taikytiną žalos, padarytos ikisutartiniuose santykiuose atlyginimui, kriterijumi reikėtų laikyti požymį, nusakantį buvo ar nebuvo pažeistos bendro pobūdžio teisės normos, taikomos visiems teisiniams santykiams. Jeigu pažeidžiamos sąžiningumo, nepiktnaudžiavimo savo teisėmis ir *neminem laedere* pareigos, turėtų būti taikoma deliktinė atsakomybė, nes tokios pareigos yra bendro pobūdžio ir taikomos ir

sutartiniams ir nesutartiniams santykiams. Tačiau jeigu ikisutartinių santykių metu šalys įsipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus viena kitos atžvilgiu, tai žala, padaryta pažeidus šiuos įsipareigojimus, turėtų būti atlyginama pagal sutartinės atsakomybės taisykles³⁹.

Civilinio kodekso 6.163 str. 3 d. atskleidžiamas sąžiningumo principo turinys. Šalis elgiasi nesąžiningai, pradedama derybas iš anksto žinodama, kad sutarties tikrai nesudarys. Ji taip pat veikia nesąžiningai nepagrįstai vilkindama derybas, keldama nerealias sąlygas, apgaudinėdama, klaidindama kitą šalį, neatskleisdama svarbios sutarčiai sudaryti informacijos, be pakankamo pagrindo nutraukdama derybas, kai kita šalis turi pagrindo manyti, kad sutartis tikrai bus sudaryta. Šalies nesąžiningumas turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečios sutarties rūšį.

Vienoje civilinėje byloje, kurioje kilo ginčas dėl to, kad po ilgų derybų užsakovas atsisakė sudaryti statybos darbų rangos sutartį, teismas konstatavo, kad *net ir pripažinus, kad sutartis nebuvo sudaryta, būtina įvertinti derybas nutraukusios šalies elgesį sąžiningumo principo požiūriu ir atsakyti į klausimą, derybas be pakankamo pagrindo nutraukusi šalis savo elgesiu sukūrė ar ne kitai šaliai pagrįstą pasitikėjimą ir įsitikinimą, jog sutartis tikrai bus sudaryta. Jeigu atsakymas į šį klausimą būtų teigiamas, tai nesąžininga šalis privalėtų kitai šaliai atlyginti nuostolius, kuriuos sudaro derybų metu turėtos išlaidos bei prarastos galimybės pinigine verte*⁴⁰. Teismas konstatavo, kad jeigu šalis buvo nesąžininga, tai reikalavimas atlyginti nuostolius gali būti tenkinamas ir kitu teisiniu pagrindu. Tai reiškia, kad nesąžiningos šalies atžvilgiu gali būti taikoma ir deliktinė atsakomybė.

CK 6.164 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas dar vienas sąžiningumo pareigos elementas – pareiga saugoti konfidencialią informaciją, sužinotą ir gautą per derybas dėl sutarties sudarymo, ir nenaudoti jos savo tikslams. Tokia pareiga atsiranda, jeigu suteikusi informaciją šalis nurodo apie jos konfidencialumą, tačiau informacijos konfidencialumas gali būti aiškus ir neabejotinas net ir nenurodžius, kad ji tokia. Pavyzdžiui, advokato ir kliento santykiuose arba teikiant sveikatos priežiūros paslaugas. Šio straipsnio 2 dalyje įstatymo leidėjas nurodo ir vieną iš galimų dėl šios pareigos pažeidimo nuostolių apskaičiavimo metodą. Net ir nepatyrusi realių nuostolių šalis, gali išieškoti iš asmens, atskleidusio konfidencialią informaciją, dėl šios informacijos panaudojimo gautą naudą.

Taigi vienintelis reikalavimas, kurio privalo laikytis šalys ikisutartiniuose santykiuose, – tai elgtis sąžiningai. Todėl vienos šalies *culpa in contrahendo* atsiranda tik kitai šaliai įrodžius nesąžiningumo elementus ir žalos atsiradimą pagal bendrąsias civilinės atsakomybės taisykles. Nuostolius ikisutartinės atsakomybės atveju sudaro nukentėjusios šalies derantis turėtos išlaidos,

³⁹ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. p. 49-50.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005; bylų kategorijos: 42.5, 42.6, 52.3

taip pat kitos išlaidos, kurias šalis patiria dėl to, kad nesudaroma sutartis (pvz., kainų skirtumas, kai vietoje vienu prekių nukentėjusi šalis priversta pirkti kitas – brangesnes prekes). Tačiau šiais atvejais į nuostoliu neišskaitomos negautos pajamos.

Atsakomybės taikymo problema taip pat gali iškilti ir sutartį pripažinus negaliojančia. Dėl įvairių priežasčių – prieštaravimo imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai, gerai moralei, pagrindiniams privatinės teisės principams, dėl sutarties šalių valios trūkumo – šalių susitarimas gali būti nepripažintas sutartimi. Dėl sutarties pripažinimo negaliojančia viena ar kita šalis gali patirti tam tikrus turtinius praradimus. Kadangi sutartis yra sandoris, sutartims *mutatis mutandis* taikomi CK 1.78 – 1.96 straipsniai, reglamentuojantys sandorių negaliojimą. Sandorį pripažinus negaliojančiu atsiranda ir tam tikri teisiniai padariniai. Paprastai yra taikoma restitucija, t. y. kiekviena šalis privalo grąžinti kitai šaliai visa, ką pagal jį yra gavusi. Tačiau tam tikrais atvejais sandorio šalis, dėl kurios kaltės sandoris pripažintas negaliojančiu, įpareigojama atlyginti ir kitos šalies turėtas išlaidas (pvz., dėl apgaulės ar suklydimo). Pažymėtina, kad negautos pajamos šiuo atveju ne atlyginamos. Tai reiškia, kad atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai. Konkrečiais atvejais įstatymas numato ir neturtinės žalos atlyginimą (CK 1.91 str. 3 d.). Šioje situacijoje ir kyla klausimas, kokia civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti taikoma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu suformulavo tam tikras taisykles. Vienoje byloje teismas nurodė, kad kai sutartis pripažįstama negaliojančia, tai, priklausomai nuo aplinkybių, šalių elgesio ir kt., gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Tuo atveju, kai žala ieškovui padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo veiksmų sudarant sandorį, kuris vėliau pripažintas negaliojančiu, darytina išvada, kad pagrindas atsakovo atsakomybei atsirasti yra ne sutartinė civilinė atsakomybė, o deliktinė atsakomybė⁴¹. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės atsiradimui turi įtakos sutarties šalies, dėl kurios sandoris pripažintas negaliojančiu, kaltės forma, jos subjektyvusis sąžiningumas.

3.4. Specialus režimas: atsakomybė už žalą, padarytą nekokybiška produkcija ir paslaugomis.

Ekonomikos vystymasis, gamybos specializacija ir paslaugų sferos plėtimasis atskyrė galutinio gaminio vartotoją nuo jo gamintojo. Daugiapakopė prekybos (prekių paskirstymo) sistema reiškė, kad vartotojas, pirkdamas gaminį, buvo teisiniuose santykiuose tik mažmeninės prekybos organizacija. Teisiniai santykiai su gamintoju, taip pat su didmeninės prekybos organizacija ar prekių importuotoju jo nesiejo. Vartotojas, nusipirkęs nekokybišką prekę ir dėl jos vartojimo patyręs žalą, ieškinį dėl nuostolių atlyginimo galėjo pareikšti tik pirkimo-

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje AB Nord/LB v. R. Naraškevičius, Nr. 3K-7-119/2005; bylų kategorijos 21.6; 44.5.1; 44.5.2.1; 123.9

pardavimo sutarties šaliai. Pirkėjo padėtis nebuvo lengva, kadangi pardavėjas įrodinėdavo, kad jo kaltės dėl žalos atsiradimo nėra, o kaltas yra gamintojas. Taip pat, kai žala, vartojant produktą, būdavo padaroma ne pačiam pirkėjui, o jo šeimos nariams, šie negalėdavo pareikšti ieškinio pardavėjui, nes jie nebuvo sutarties šalimi. Tokia padėtis skatino ieškoti naujų teisinių galimybių, siekiant palengvinti vartotojo padėtį. Ne visose šalyse ši problema buvo sprendžiama vienodai. Ilgainiui visose valstybėse atsirado specialūs įstatymai, reguliuojantys civilinės atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiška produkcija, ypatumus. Ši civilinės atsakomybės rūšis buvo pavadinta atsakomybe už produkciją (angl. *product liability*).

Skirtingas civilinės atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiška produkcija, problemų sprendimas nesiderino su Europos valstybių integracijos politika. Be to, įvairiuose šalyse skirtingu lygiu buvo ginami ir vartotojų teisės ir interesai. Taigi buvo pradėta ieškoti būdų, kaip sureguliuoti įvairių Europos valstybių įstatymus šioje srityje.

Pirmasis svarbus teisinio bendradarbiavimo rezultatas buvo 1977 m. sausio 27 d. pasirašyta Europos Tarybos konvencija dėl civilinės atsakomybės už žalą, padarytą sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu vartojant nekokybiškus produktus⁴². Šis tarptautinis teisinis aktas išsprendė pagrindinius atsakomybės už nekokybišką produkciją padarytą žalą klausimus, kartu visoms valstybėms rekomenduodamas pagrindinės aptariamojo teisinio instituto vystymo kryptis nacionalinėse teisės sistemose. Konvencija nustato gamintojo atsakomybę už žalą, padarytą sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, vartojant jo produktus. Taip pat atsakomybės subjektu Konvencija pripažįsta ne tik gamintoją, bei ir produktų importuotoją, įvežusį produktus turint tikslą juos realizuoti. Konvencijos svarba pasireiškia ir tuo, kad ji nustato gamintojo atsakomybę be kaltės, įgalindama ieškovą neįrodinėti gamintojo kaltės, o įpareigoja įrodyti tik žalos padarymo faktą, produkto defektą ir priežastinį ryšį tarp defekto ir žalos.

Konvencija patvirtino vieningą valstybių – Europos Tarybos narių nuostatą dėl gamintojo atsakomybės: ja sutarta, kad tai turi būti deliktinė atsakomybė be kaltės. Tačiau dėl įvairių priežasčių ši Konvencija nebuvo ratifikuota, ir tolesnis bendradarbiavimas unifikuojant gamintojo civilinę atsakomybę nustatančius įstatymus tęsėsi, tik jau Europos Sąjungos lygmenyje. Šio bendradarbiavimo rezultatu tapo Europos Bendrijų Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva Nr. 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius⁴³ (toliau – Direktyva). Direktyva atkartoja daugumą 1977 m. Konvencijos teiginių, tačiau šie dokumentai nėra identiški.

Kaip ir Konvencija, Direktyva įtvirtina gamintojo deliktinę atsakomybę be kaltės, nustato importuotojo atsakomybę, o taip pat ir tiekėjo atsakomybę, kai neįmanoma nustatyti produkto gamintojo. Lyginant su Konvencija, Direktyva susiaurina produkcijos sąvoka, t.y. žemės ūkio ir

⁴² <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/091.htm>. Prisijungimo laikas: 2006-09-15.

⁴³ OJ, 1985, L 1210/29.

medžioklės natūralius produktus nepriskiria taikymo sferai (Direktyvos 2 str.), ir tuo pačiu susiaurina gamintojo atsakomybės ribas, nes tokių produktų gamintojams tokia atsakomybė negali būti taikoma.

Direktyvos nuostatos Lietuvoje inkorporuotos į Civilinio kodekso 6.292-6.300 straipsnius, išskirtus į specialų Kodekso skirsnį „Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų“⁴⁴. Prieš įstojant į Europos Sąjungą, Lietuva 2004 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr. IX-2172⁴⁵ priimtais CK pakeitimais galutinai suderino šio CK skirsnio nuostatas su Direktyva. Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas praplėtė Direktyvos taikymo sferą ir nustatė atsakomybę ne tik už netinkamos kokybės produktais, bet ir netinkamos kokybės paslaugomis padarytą žalą. Taigi ir žala, padarytą dėl netinkamos kokybės paslaugų, gali būti atlyginama pagal šį specialų atsakomybės režimą.

CK 6.292 straipsnio 1 dalyje nurodytos atsakomybės subjektas – už žalą, padarytą vartotojui, atsako nekokybiškos produkcijos gamintojas arba nekokybiškų paslaugų teikėjas (Direktyvos 1 str.). Šio straipsnio 2 dalyje pateikiama gamintojo samprata. Gamintoju laikomas galutinio produkto, produkto dalies ar žaliavų gamintojas, paslaugų teikėjas ar kitas asmuo, kuris pažymėdamas produktą (paslaugas) savo vardu, prekės ženklu ar kitu skiriamuoju žymeniu nurodo save kaip gamintoją (Direktyvos 3 str.). Siekiant apsaugoti vartotojo interesus, kai prekės pagamintos ne Europos Sąjungos teritorijoje, CK 6.292 straipsnio 3 dalyje išplečiama gamintojo samprata. Pagal šią normą gamintoju taip pat laikomas asmuo, kuris dėl savo verslo importuoja į Europos ekonominės erdvės valstybių teritoriją netinkamos kokybės produktą turėdamas tikslą jį parduoti, išnuomoti ar kitaip paskirstyti. Ši norma atitinka Direktyvos 3 straipsnio 2 dalį. CK 6.292 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta specialioji norma, kuria taip pat išplečiama gamintojo samprata ir nustatoma produkto pardavėjo atsakomybė. Ši norma taikoma, kai neįmanoma nustatyti gamintojo ar importuotojo, išskyrus atvejus, kai pardavėjas per protingą terminą praneša nukentėjusiajam apie produkto gamintoją arba tiekėją. Tais atvejais, kai yra keli produkto gamintojai ar importuotojai ir sunku nustatyti, dėl kurio kaltės atsirado defektas, įstatymas numato jų solidariąją atsakomybę (CK 6.297 str.).

To paties straipsnio 5 dalyje nurodyta atsakomybės už netinkamos kokybės produkciją ir paslaugas taikymo sfera. Šio skirsnio normos taikomos tik tais atvejais, kai produktai (paslaugos) įsigijami vartojimo, o ne verslo tikslais. Tai reiškia, kad šios normos gina tik vartotoją – fizinį asmenį, kuris įsigijo prekes ar gavo paslaugas savo asmeniniams ar šeimos poreikiams tenkinti, o ne verslui ar profesinei veiklai. Taigi ieškovu šiuo atveju gali būti tik fizinis asmuo – vartotojas, ir nesvarbu, ar jį sieja sutartiniai santykiai su gamintoju, ar ne. Kitais atvejais žala atlyginama ne pagal šio skirsnio, o pagal bendrąsias civilinės atsakomybės taisyklės.

⁴⁴ LR civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁴⁵ Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495.

Direktyvos 2 straipsnio norma, pateikianti produkto sampratą, inkorporuota CK 6.293 straipsnio 1 dalyje. Produktu laikomas bet kokie kilnojamieji daiktai (turtas), įskaitant pirminius žemės ūkio produktus, šių daiktų sudedamosios dalys, o taip pat ir elektra. Šios normos netaikomos, kai prekė yra nekilnojamas daiktas, tačiau jeigu žala padaroma dėl netinkamos jo sudedamųjų dalių kokybės, tokia atsakomybė gali būti taikoma.

Skirtingai nei Direktyva, CK nustato specialią atsakomybę ir už žalą, padarytą nekokybiškais paslaugomis, todėl minėtojo straipsnio 2 dalyje pateikiama ir paslaugos samprata, kuri apima bet kurią veiklą, skirtą vartotojo materialiam ir nematerialiam poreikiui tenkinti, išskyrus sveikatos priežiūros, teisinės, švietimo, šiluminės energijos, dujų, vandens tiekimo, nuotekų šalinimo ir transporto paslaugas.

CK 6.295 straipsnis, kaip ir Direktyvos 4 straipsnis, nustato civilinės atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiška produkcija ar paslaugomis, sąlygas. Žala atlyginama, jeigu ieškovas įrodo tris aplinkybes: žalos faktą, prekės ar paslaugos nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp žalos ir prekės (paslaugos) nekokybiškumo. Taigi šiuo atveju deliktinė atsakomybė pasižymi tuo, kad kaltė nėra būtina atsakomybės sąlyga ir neturi būti įrodinėjama, t.y. ši norma nustato griežtą atsakomybę.

Taigi produkto (paslaugos) nekokybiškumas yra specialioji šios atsakomybės sąlyga, kurią privalo įrodyti ieškovas. Būtent šią sąlygą įrodyti yra labai sudėtinga. Prekės ar paslaugos nekokybiškumo samprata pateikta CK 6.294 str. (Direktyvos 6 str.). Šio atsakomybės režimo prasme produktas (paslauga) laikomas netinkamos kokybės, jeigu jis neatitinka saugos reikalavimų, kurių protingai gali tikėtis vartotojas. Kartu straipsnis pateikia ir kriterijus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama nustatant produkto nekokybiškumą: nurodytas produkto (paslaugų) savybes (reklamą), ar jis galėjo būti naudojamas pagal tikslinę paskirtį, išleidimo į apyvartą laiką, konstrukcinius, receptinius ar kitokius trūkumus bei kitas aplinkybes. Pažymėtina, kad pagal šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintą normą geresnės kokybės prekės pagaminimas savaime nereiškia, kad anksčiau pagamintos prekės (paslaugos) buvo nekokybiškos. Nustatant nekokybiškumą šio straipsnio normos turi būti taikomos sistemiškai kartu su Vartotojų teisių gynimo įstatymu⁴⁶, Produktų saugos įstatymu⁴⁷ ir kitais teisės aktais, nustatančiais produktų (paslaugų) ir jų išleidimo apyvartan reikalavimus.

Skirtingai nei bendrosios civilinės atsakomybės normos, šio skirsnio normos nustato ypatingas atsakovo atleidimo nuo atsakomybės sąlygas. CK 6.298 str. (Direktyvos 7 str.) pateikia baigtinį atsakovo (gamintojo) gynimosi nuo ieškinio būdų sąrašą. Gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu įrodo bent vieną iš šių aplinkybių: 1) ne jis išleido produktą į apyvartą; 2) atsižvelgiant į aplinkybes, yra pagrindas manyti, produktas išleidimo į apyvartą metu nebuvo

⁴⁶ Valstybės žinios. 2000, Nr. 85-2581.

⁴⁷ Valstybės žinios. 2001, Nr. 64-2324.

netinkamos kokybės arba kad kokybė pablogėjo vėliau; 3) produktas nebuvo pagamintas turint tikslą jį parduoti, išnuomoti ar kitaip paskirstyti verslo tikslais arba nebuvo pagamintas ar paskirstytas gamintojo ūkinės veiklos metu; 4) produkto kokybė pablogėjo dėl atitinkamų valstybės institucijų nustatytų privalomų taisyklių laikymosi; 5) mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę; 6) jo pagamintas produktas buvo įkomponuotas į kitą produktą ir žala atsirado dėl kito produkto konstrukcijos arba dėl viso produkto gamintojo pateiktų vartojimo taisyklių. Taigi ši norma, skirtingai nei kitais atsakomybės be kaltės atvejais, kai atleidimo nuo atsakomybės pagrindas yra tik nukentėjusiojo tyčia arba didelis neatsargumas, nustato didesnes gamintojo galimybes apsiginti nuo pareikšto ieškinio.

Šio straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodyti specifiniai dėl mišrios kaltės padarytos žalos teisiniai padariniai. Pirmuoju atveju, kai žala atsirado ir dėl netinkamos kokybės produkto ir dėl trečiųjų asmenų veiksmų ar neveikimo, gamintojo atsakomybė nemažinama. Pavyzdžiui, gamintojo kontrahentų, prekių vežėjų ar su juo visiškai nesusijusių asmenų veiksmai, kuriais jie prisidėjo prie žalos atsiradimo, neturi įtakos gamintojo atsakomybės atžvilgiu. Kitu atveju, kai be prekės defekto žala atsirado ir dėl nukentėjusiojo ar asmenų, už kuriuos jis atsako, kaltės, gamintojas gali būti visiškai atleidžiamas nuo atsakomybės arba jo atsakomybė gali būti mažinama. Taip pat atlyginamos žalos dydis gali būti mažinamas arba žala neatlyginama, jeigu bus įrodyta, kad nukentėjęs asmuo dėl savo kaltės prisidėjo prie žalos atsiradimo ar padidėjimo (CK 6.297 str.).

Specialų šio atsakomybės režimo pobūdį apsprendžia ir atlygintinos žalos specifika (Direktyvos 9 str.). Pagal šio skirsnio normas visais atvejais atlyginama žala, padaryta vartotojo ar jo šeimos narių sveikatai ar gyvybei. Be turtinės žalos, šiuo atveju atlyginama ir neturtinė žala (CK 6.299 str. 1 d. 1 p.). Žala turtui atlyginama tik tais atvejais, jeigu ji 1) padaryta nukentėjusiojo turtui, kuris 2) skirtas ir paprastai buvo naudojamas asmeniniams poreikiams tenkinti, 3) išskyrus patį netinkamos kokybės produktą, ir 4) jeigu šios žalos dydis viršija penkis šimtus eurus (CK 6.299 str. 1 d. 2 p.). Kadangi Direktyva nereglamentuoja atsakomybės režimo dėl žalos, padarytos nekokybiškomis paslaugomis, įstatymo leidėjas šiame straipsnyje netaiko apribojimo dėl 500 eurų šio sektoriaus atžvilgiu.

Dar vienas šio atsakomybės režimo elementas yra ieškinio senatis. Direktyvos 10 straipsnyje nustatytas trejų metų ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl žalos atlyginimo pareikšti įtvirtintas CK 6.300 straipsnio 1 dalyje. Jis nesiskiria nuo ieškinio senaties termino reikalavimams dėl žalos atlyginimo pagal bendrąsias atsakomybės taisykles. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai nukentėjusysis sužinojo ar turėjo sužinoti tris aplinkybes: 1) kad jam padaryta žala, 2) kad prekės (paslaugos) nekokybiškos ir 3) kas yra gamintojas (atsakovas). Įgyvendinat Direktyvos nuostatas, CK 6.300 straipsnio 2 dalyje taip pat

įtvirtintas ir dešimties metų naikinamasis terminas. Tai reiškia, kad teisė į ieškinį prarandama praėjus dešimties metų terminui nuo žalingos prekės išleidimo apyvarton dienos (turima omenyje laiką, kad prekė ar paslauga pirma kartą pateko į mažmeninės apyvartos tinklą) ir nesvarbu ar trejų metų ieškinio senaties buvo sustabdytas ar dar neprasidėjo.

Analizuojant atsakomybės už žalą, padarytą dėl netinkamos kokybės produktų, temą, reikia pažymėti, kad tai yra vienintelė deliktinės atsakomybės normų taikymo sritis ar netgi tik jos esminiai aspektai, kuri buvo harmonizuota Europos lygmenyje. Šio režimo tikslas maksimaliai apsaugoti vartotojų interesus, išsaugojant šios apsaugos ir gamintojo rizikos balansą ir nepažeidžiant bendros vidaus rinkos funkcionalumo. Taigi taikant ir aiškinant CK normas šioje srityje, būtina atsižvelgti į Europos Teisingumo Teismo ir Europos valstybių teismų praktiką.

Kaip yra žinoma nuo pat Europos Sąjungos teisės formavimosi pradžios buvo siekiama spręsti atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų, reglamentuojančių normų harmonizavimo problemą. Tačiau būtų klaidinga manyti, kad ES direktyva dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius sąlygojo Europos mastu unifikuoto atsakomybės režimo atsiradimą. Tai yra ne tik todėl, kad Direktyva nustatė atsakomybės režimą tiktai vartotojų atžvilgiu ir paliko nereguliuotais kai kuriuos deliktinės atsakomybės be kaltės taikymo klausimus, bet visų pirma todėl, kad atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų, egzistuoja, kaip sudėtinga sistema, suformuota iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės, kalte grindžiamos ir atsakomybės be kaltės, o taip pat gamintojo ir pardavėjo atsakomybės. Europos Teisingumo Teismo praktika dėl Direktyvos 13 straipsnio taikymo⁴⁸ atvėrė kai kurias iš šių sudedamųjų elementų derinimo problemų. Kaip ir bylose *Komisija v. Graikija*⁴⁹ ir *Gonzales Sanchez v. Medicina Asturiana SA*⁵⁰, tai buvo parodyta ETT byloje *Komisija v. Prancūzija*⁵¹. Šioje byloje Teismas pripažino Prancūzijos teisės normas, suteikiančias galimybę atlyginti žalą iki 500 eurų, nustatančias vienodą gamintojo ir pardavėjo atsakomybės pagrindą, o taip pat įtvirtinančias Direktyvoje nenumatytą ekstra sąlygą, kad gamintojas, norėdamas išvengti atsakomybės Direktyvos 7 straipsnio d ir e punktuose numatytais pagrindais, turi įrodyti, kad jis ėmėsi visų tinkamų priemonių išvengti netinkamos kokybės produkto neigiamų padarinių, prieštaraujančiomis Direktyvos nuostatomis. ETT šioje byloje konstatavo, kad Direktyvos 13 straipsnio nuostata, nusakanti, kad ši direktyva nedaro įtakos nukentėjusio asmens teisėms, kurias jis gali turėti pagal įstatymu reglamentuojamas sutartinės ar nesutartinės atsakomybės nuostatas, leidžia suprasti, kad teisės normų, reguliuojančių atsakomybę už žalą,

⁴⁸ Direktyvos 13 straipsnis nustato: „Ši direktyva nedaro įtakos nukentėjusio asmens teisėms, kurias jis gali turėti pagal įstatymu reglamentuojamas sutartinės ar nesutartinės atsakomybės nuostatas arba pagal specialią atsakomybės sistemą, egzistuojančią šios direktyvos paskelbimo metu.“

⁴⁹ Case C-154/00, [2002] ECR I-3879; OJ C 144, 15.06.2002, p. 6.

⁵⁰ Case C-183/00, [2002] ECR I-3901; OJ C 180, 27.07.2002, p. 5.

⁵¹ Case C-52/00, [2002] ECR I-3827; OJ C 144, 15.06.2002, p. 5.

padarytą nekokybiška produkcija, harmonizavimas neįtakoja papildomų nukentėjusio asmens teisių, kurias jis gali turėti pagal sudarytą sutartį arba pagal bendrąsias nacionalinės teisės normas, reglamentuojančias civilinę atsakomybę. Teismas nurodė, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė vis dėlto gali būti taikoma, kai ji grindžiama kalte ar garantija už paslėptus defektus. Tačiau ši nuostata neleidžia valstybėms narėms nustatyti bendrąją atsakomybės už nekokybišką produkciją sistemą skirtingai, negu nustato Direktyva. Paskutinės tikslas yra visiškai šios sferos (atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiška produkcija) harmonizavimas, todėl nacionalinė teisė šioje srityje gali nukrypti nuo Direktyvos tik tais atvejais ir ta apimtimi, kurie numatyti pačioje Direktyvoje. Teismas pripažino nepagrįstu Prancūzijos argumentą, kad Direktyvos 13 straipsnio 1 dalis, aiškinant ją kartu su preambulės 13 pastraipos nuostatomis, suponuoja Direktyvos tikslą nustatyti minimalų harmonizavimo lygį. Teismas taip pat konstatavo, kad Direktyvos 13 straipsnio 2 dalies nuostata neturi įtakos žalą patyrusio asmens teisėms, kurias jis būtų turėjęs pagal nacionalines sistemas, egzistavusias iki jos priėmimo datos ir reguliuojančias atsakomybę už žalą, padarytą nekokybiška produkcija, tik specifiniame specialiųjų kategorijų produktų gamybos sektoriuje. Pavyzdžiui, specialus atsakomybės režimas medicinos produkcijos srityje, įtvirtintas Vokietijos nacionalinėje teisėje.

Iš esmės, atsakomybės už nekokybišką produkciją srityje, gamintojo ir pardavėjo atsakomybė turi būti diferencijuota. Tai yra todėl, kad pagal Direktyvos 3 straipsnio 3 dalį (CK 6.292 str. 4 d.) pardavėjas laikomas gamintoju tik tuo atveju, kai nukentėjusiajam nežinomas gamintojas ar importuotojas. Paprastai pardavėjas taip pat atsako prieš pirkėją laikantis sutarčių teisės principų, kurie reikia pripažinti negali būti nagrinėjami atskirai. Labiau sudėtinga yra situacija su gamintojo atsakomybe pirkėjo ir pardavėjų-tarpininkų atžvilgiu daugiapakopės pardavimo sistemos atveju. Štai kur yra pagrindinė deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo režimų santykio problema, nes kyla klausimas, kaip griežtai turi būti laikomasi principo, kad sutartinius reikalavimus vienas kitam gali pareikšti tik asmenys, kurie tarpusavyje sudarė sutartį (angl. *privity of contract*). Yra teisinės sistemos, kurios griežtai laikosi šio principo, todėl asmenys, kurie nepirko produkto iš gamintojo gali pareikšti reikalavimus prieš jį tik pagal deliktinės atsakomybės taisykles. Vokietijos, taip pat ir Italijos teisinės sistemos yra tokių pavyzdys. Tuo tarpu yra ir teisinės sistemos, kurios praplėtė asmenų, galinčių pareikšti ieškinį pagal sutartinės atsakomybės taisykles, ratą. Visų pirma tokiai grupei priklauso Prancūzija ir Austrija.

Vokietijoje apie sutartinius reikalavimus gali būti kalbama, jeigu konkrečiu atveju tarp gamintojo ir nukentėjusiojo sudaryta sutartis. Jeigu vartotojas perka prekes iš tarpininko, tiesioginių sutartinių santykių su gamintoju nėra. Pridedama produkto naudojimosi instrukcija negali būti vertinama kaip pagrindas laikyti, kad tarp gamintojo ir vartotojo sudaryta

informavimo sutartis. Galbūt gamintoją ir galutinį vartotoją galėtų sieti sutartis dėl garantijos, tačiau jos interpretavimas neturėtų jokios praktinės reikšmės, kadangi viskas, kas susijęs su produkto funkcionavimu ir charakteristika, gali būti atsakomybės už netinkamą produkciją taikymo sfera. Italijos teisė taip pat numato deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurenciją tik tais atvejais, kai gamintoją ir vartotoją sieja tiesioginė sutartis, kurios paprastai nėra.

Kitokia situacija yra Prancūzijoje. Atsakomybę už nekokybiška produkcija padarytą žalą reguliuojančios Direktyvos nuostatos inkorporuotos į Prancūzijos civilinio kodekso 1386-1–1386-18 straipsnius. CK 1386-1 straipsnis nustato, kad gamintojas atsako už žalą, padarytą nekokybiška produkcija, nesvarbu ar jį su nukentėjusiu asmeniu siejo sutartiniai santykiai, ar ne. Tai reiškia, kad šioje srityje daugiau nesilaikoma Prancūzijos teisei būdingo principo *non cumul des responsabilités*. Be to, ieškovui suteikiama teisė pasirinkti ar reikalavimus reikšti pagal naują, Direktyvos nustatytą ar pagal alternatyvų, tradicinį atsakomybės režimą. Paskutiniojo režimo teisės normos, kurių pagrindu ieškovas gali reikšti savo reikalavimus, pagal savo pobūdį reglamentuoja ar sutartinę, ar deliktinę atsakomybę. Pagrindinis šių alternatyvių ieškinio pagrindų privalumas yra tai, kad jų neįtakoja Direktyvos nustatytas trumpas ieškinio senaties terminas. Prancūzijos teismų praktika parodo, kad ieškinį dėl žalos, padarytos „paslėptais“ gaminio defektais, atlyginimo pagal alternatyvias sutartinės ar deliktinės atsakomybės taisykles galutinis vartotojas gali pareikšti ne tik tiesioginiam pardavėjui ir sutarties šalims, bet ir produkto gamintojui bei prekybos tarpininkams. Šiuo atveju sutartinių santykių principo Prancūzijoje nesilaikoma; reikalavimo atlyginti žalą, padarytą dėl gaminio „paslėptų defektų“, teisė atitinkamai pereina kartu su nuosavybe kitam šios grandinės pirkėjui. Aiškus tokio ieškinio pagrindo pranašumas yra tai, kad ieškovas gali prašyti atlyginti kiek nekokybišku produktu padarytą žalą, tiek pačiam produktui padarytą žalą. Pagal Direktyvos nustatytą atsakomybės režimą paskutinė nėra atlygintina⁵².

Nagrinėjant šią temą verta apžvelgti ir situaciją atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiškomis paslaugomis, srityje. Kaip buvo minėta, Lietuva praplėtė Direktyvos 85/374/EEB taikymo sferą ir nustatė šį atsakomybės režimą ir paslaugų teikimo sektoriaus atžvilgiu. Tačiau kyla abejonės dėl šio mechanizmo veiksmingumo, nes Direktyvos nustatytas režimas skirtas sureguliuoti specifinius atsakomybės klausimus prekybos srityje. Jis nustato netinkamos kokybės produkto gamintojo atsakomybę, kuri su nukentėjusiuoju gali skirti prekybos tarpininkai. Paslaugų teikimo sektoriuje tarp vartotojo ir paslaugų teikėjo paprastai yra tiesioginis ryšys, juos sieja sutartiniai santykiai. Kitas šio režimo elementas yra produkto nekokybiškumas (defektas), kurį privalo įrodyti nukentėjęs asmuo. Produkto nekokybiškumą įrodyti labai sudėtinga, dar sunkiau įrodyti paslaugos nekokybiškumą. Taip pat ne visada aišku

⁵² v. Bar C., Drobniig U. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. p. 237-238.

kaip paslaugos teikėjas, kuris šio režimo prasme yra laikomas gamintoju, gali pasinaudoti Direktyvoje numatytais gynimosi nuo ieškinio būdais.

Atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiškais paslaugomis, srityje Europos Sąjungos lygmenyje iki šiol nenustatytas specialus režimas. Šį klausimą reglamentuoja atitinkamos valstybių nacionalinės teisės sutarčių ir deliktinės teisės normos. Tačiau šiuo klausimu buvo ketinama žengti netgi toliau, negu atsakomybės už nekokybišką produkciją atžvilgiu, ir sukurti vieningą režimą, inkorporuojant į jį tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės normas. Deja, šie ketinimai žlugo. Europos Komisijos pasiūlymui dėl direktyvos priėmimo paslaugų teikėjų atsakomybės srityje⁵³ taip ir nebuvo pritarta. Išskyrus Graikijos, valstybių narių nacionalinėse teisinėse sistemose iki šiol nebuvo laikomasi šiame Direktyvos projekte pasiūlyto atsakomybės modelio. Neskaitant taikomo daugelyje valstybių atsakomybės už nekokybišką produkciją režimo ir netinkamų paslaugų, tiesiogiai susijusių su prekių pardavimų, atžvilgiu, dualistinis atsakomybės pobūdis išliko iki šiol.

Skirtingai nei kitos Europos Sąjungos šalys, Graikija savo nacionalinėje teisėje nustatė specialų atsakomybės režimą nekokybiškų paslaugų atžvilgiu, atitinkantį numatytą paskutiniame Direktyvos projekte. Iš pradžių buvo manyta, kad Graikijos Vartotojų teisių gynimo įstatymo 2251/1994 8 straipsnis, kuriame įtvirtintos atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiškais paslaugomis, nuostatos, turi tik deklaratyvią reikšmę. Tačiau šiandien, ypatinga šio straipsnio reikšmė, kaip nepriklausomo pagrindo pareikšti reikalavimus dėl žalos atlyginimo, yra plačiai pripažįstama. Šiame straipsnyje nustatytas atsakomybės režimas neatima teisės nukentėjusiam asmeniui reikšti ieškinį pagal bendrąsias sutartinės ar deliktinės atsakomybės taisykles, o tik papildoma ieškinio pagrindų arsenalą. Tačiau tam tikri įstatymo aspektai iki šiol lieka prieštaringi. Jis aiškiai nurodo, kad paslaugų teikėjo kaltė yra preziumuojama, tačiau tiksliai nenustato paslaugų nekokybiškumo (neteisėtumo) reikalavimo. Vis dėlto yra interpretuojama, kad paslaugų teikėjas turi įrodyti ne tik savo kaltės nebuvimą dėl nekokybiškų paslaugų, bet ir tai, kad paslaugos atlikimas nebuvo nekokybiškas. Be to, kai sudaromos mišrios prekių pardavimo ir paslaugų teikimo sutartys, kyla klausimas ar gali ir kokiomis sąlygomis prekių pardavimas ar nuoma būti vertinami kaip paslaugų teikimas, ar įstatymas prie paslaugų priskiria ir prekes, pagamintas teikiant paslaugas, ar šiuo atveju turi būti atlyginama neturtinė žala. Iš kitos pusės nekyla ginčai, kad atsakomybės režimas pagal 8 straipsnį nereikalauja nei sutarties, nei paslaugų atlygintinumo. Šio ieškinio pagrindo pranašumams galima priskirti ir tai, kad pagal šį režimą turi teisę pareikšti reikalavimus ir tretieji asmenys, tačiau tik su sąlyga, kad paslaugos buvo teikiamos asmeniniams poreikiams⁵⁴.

⁵³ OJ C 12 of 18th January 1991, p. 8.

⁵⁴ v. Bar C., Drobniņ U. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. p. 68, 239-240.

3.5. Deliktinės atsakomybės taikymas tarptautiniuose sutartiniuose santykiuose.

Komercinėje praktikoje nemažai sutarčių sudaroma su užsienio verslo subjektais ir dauguma tokių sutarčių yra prekių pirkimo-pardavimo sutartys. Tokiais atvejais sutartinius santykius reguliuoja ne tik nacionalinė teisė, bet ir tarptautiniai teisės aktai. Lietuvai ratifikavus 1980 metų Vienos konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių⁵⁵ (toliau – Konvencija), jos nuostatos tiesiogiai taikomos prekių pirkimo-pardavimo sutartims tarp šalių, kurių verslo vieta yra skirtingose valstybėse. Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintas sutarties laisvės principas leidžia sutarties šalims atsisakyti taikyti Konvenciją, tačiau, jeigu dėl jos taikymo šalys nesusitarė, jų santykiams gali būti taikomos tik Konvencijos, bet ne nacionalinės teisės nuostatos. Tai reiškia, kad ir prievolėms, kilusioms dėl sutarties pažeidimo, taikytinos Konvencijos nuostatos. Jeigu dėl netinkamo sutarties vykdymo ar neįvykdymo padaroma žala (nuostoliai) kitai sutarties šaliai, skolininko atžvilgiu gali būti taikoma sutartinė civilinė atsakomybė pagal Konvencijos 45 (1) (b), 74 – 77 straipsniuose numatytas taisykles. Tačiau tam tikrais atvejais dėl sutarties pažeidimo padaryta žala (nuostoliai) gali suponuoti ne tik Konvencijoje numatytos sutartinės civilinės atsakomybės atsiradimą, bet ir deliktinės atsakomybės pagal nacionalinės teisės normas, t. y. jų taikymo sfera gali sutapti. Pavyzdžiui, jeigu Lietuvos paslaugų teikėjas nuperka iš Prancūzijos gamintojo drabužių valymo įrenginį, dėl kurio elektros instaliacijos defekto kyla gaisras ir padaroma žala pačiam įrenginiui bei kitam turtui, atsiranda sutartinė atsakomybė pagal Konvencijos 45 straipsnio 1 dalies b punktą arba deliktinė atsakomybė pagal nacionalinę teisę. Galima paklausti, kodėl gi ne? Tačiau tuo atveju, kai pirkėjas nepatikrino įrenginio pirkimo metu, todėl nepastebėjo defekto, kurį galbūt galėtų pastebėti, ir nepranešė apie prekės neatitikimą pardavėjui, jis praranda teisę reikšti reikalavimus pagal Konvencijos 39 straipsnio 1 dalį. Ar šiuo atveju patyręs žalą pirkėjas gali apeiti Konvencijos nuostatas ir pareikšti ieškinį pagal deliktinės atsakomybės taisykles, numatytas nacionalinėje teisėje? Tokia galimybė apeiti vieną atsakomybės režimą (ir jo nustatytus atsakomybės ribojimus) priklauso nuo to, kaip sprendžiama atsakomybės konkurencijos problema, „*cumul ou non-cumul*“.

Taigi atsakomybės taikymo problema kyla tik tais atvejais, kai tuos pačius klausimus reglamentuoja ir Konvencija, ir deliktinės atsakomybės normos. Jeigu Konvencija neapima tam tikros civilinių santykių sferos, tai atsakomybės taikymo problema neegzistuoja. Štai Konvencija netaikoma pardavėjo atsakomybei už prekių padarytą bet kurio asmens sveikatos sužalojimą arba mirtį. Tai reiškia, kad už žalą, padarytą kontrahento ar kito asmens sveikatai ar gyvybei dėl prekių defekto, pardavėjo atsakomybė atsiranda pagal deliktinės atsakomybės taisykles, t. y.

⁵⁵ Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. // Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.

pagal CK 6.263 – 6.291 straipsnius, o jeigu pirkėjas yra vartotojas, tai pagal CK 6.292 – 6.300 straipsnius. Tuo tarpu, dėl žalos, padarytos turtui, Konvencijoje nieko nenurodyta. Dauguma teisės mokslininkų mano, kad žala, padaryta turtui dėl prekės neatitikimo reikalavimų, turi būti atlyginama pagal Konvencijos 74 straipsnį, tačiau jie nesutinka, kad Konvencija šiais atvejais pašalina deliktinę atsakomybę⁵⁶. Jeigu tokiais atvejais Konvencija vis dėlto išstumia deliktinę atsakomybę, tai tada kyla klausimas, kokia apimtimi. Jeigu atsiradę dėl žalos, padarytos turtui, nuostoliai buvo nenumatyti ar negalėjo būti numatyti sutarties sudarymo metu ir todėl neatlygintini pagal Konvenciją (74 str. 2 d.), ar gali nukentėjęs pirkėjas dabar grįžti prie deliktinės atsakomybės, kuri atsižvelgiant į visiško nuostolių atlyginimo principą jam gali būti palankesne?

Taip pat galima išskirti ir kitus aspektus, dėl kurių gali iškilti deliktinės atsakomybės taikymo problemas. Nacionalinė teisė saugo potencialius sutarties partnerius ir jų ekonominius interesus nuo apgaulės ir klaidinimo, suteikdama pirkėjui galimybę atlyginti dėl to padarytus nuostolius ne tik pagal sutartinės atsakomybės, bet ir ekstra-sutartinės atsakomybės, kvalifikuojamos kaip deliktinė arba *culpa in contrahendo*, taisyklės, o taip pat leidžia nukentėjusiajai šaliai pripažinti sutartį negaliojančia (CK 1.91). Tačiau kyla klausimas ar gali pirkėjas reikalauti nuostolių atlyginimo didesne nei tai numato Konvencijos 74 straipsnis apimtimi, t. y. pagal nacionalinį atsakomybės režimą, jeigu jie atsirado dėl pardavėjo netyčinio ar paprastai nerūpestingo melagingo pranešimo apie prekių atitikimą, nors pirkėjas pretenzijos dėl neatitikimo Konvencijos nustatyta tvarka nepateikė.

Dar vienas pavyzdys parodo, kad dėl nacionalinio deliktinės atsakomybės režimo taikymo gali būti ignoruojami ne tik Konvencijoje numatyti gynimo būdai, bet ir sutarties šalių teisės. Pagal Konvencijos 16 straipsnį, oferta gali būti atšaukta, jeigu ofertos adresatas pranešimą apie atšaukimą gauna dar neišsiuntęs akcepto, išskyrus numatytas šiame straipsnyje išimtis. Tuo tarpu pagal nacionalines deliktinio pobūdžio ikisutartinės atsakomybės (*culpa in contrahendo*) taisyklės, busima sutarties šalis privalėtų atlyginti nuostolius, jeigu be pakankamo pagrindo nutraukė derybas ir savo elgesiu sukūrė kitai šaliai pagrįstą pasitikėjimą ir įsitikinimą, jog sutartis tikrai bus sudaryta (CK 6.163 str. 3 d.)⁵⁷. Taigi ofertos atšaukimas gali sąlygoti atsakomybės atsiradimą, kurį savo ruožtu gali sulaukyti busimą šalį nuo naudojimosi savo teise atšaukti ofertą, suteikta pagal Konvenciją. Ar šiuo atveju turėtų būti taikoma nacionalinė teisė, kai tokiais neteisėtais veiksmais oferentas padaro žalą akceptantui. O galbūt kadangi atšaukimas

⁵⁶ Schlechtriem P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? // Cornell International Law Journal (1988) 467-476; Taip pat skelbta: www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slechtriem.html. Prisijungimo laikas: 2006-08-04.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005 (procesinio sprendimo kategorijos: 42.5, 42.6, 52.3).

yra numatytas Konvencijos 16 straipsnyje, jis nebeturėtų būti vertinamas kaip neteisėtas, nepaisant to, kaip tai vertinama pagal nacionalinę teisę.

Ir paskutinė situacija gali parodyti, kad Konvencijos nuostatų pakeitimas nacionalinėmis deliktinės atsakomybės taisyklėmis gali įvykti ir vos matomose vietose. Konvencijos 29 straipsnio 2 punktą nustato reikalavimus susitarimo dėl sutarties pakeitimo ar nutraukimo formai: rašytinė sutartis negali būti pakeista ar nutraukta kitokiu būdu, jeigu sutartyje numatytas pakeitimų ir nutraukimo rašytinės formos reikalavimas. Tačiau šio punkto 2 dalis nustato, kad šalies elgesys gali užkirsti kelią jai remtis tokia nuostata tokia apimtimi, kokia kita šalis pasikloviė tokiu elgesiu. Taigi sutarties pakeitimas gali būti galiojančiu, nepaisant nustatytos jam formos nesilaikymo. Todėl kyla klausimas, ar šiuo atveju gali būti panaudoti ekstra-sutartiniai gynimo būdai dėl nuostolių atlyginimo vietoje Konvencijos 29 (2) straipsnio 2 dalyje numatytų pasekmių.

Sprendžiant šiuos klausimus, būtina atsižvelgti į saugomus interesus, atitinkamas pareigas ir tarpusavio interesų ir prievolių ryšį. Pardavėjo pareiga pateikti prekes laiku ir atitinkančias sutarties reikalavimus atitinka pirkėjo interesus šias prekes naudoti ar perparduoti ir todėl jas gauti laiku ir sutinkamai su sutarties reikalavimais. Šie ekonominiai interesai iš esmės yra sutartiniai. Jų kontūrai ir apimtis nustatomi šalių susitarimu. Ir tokio pobūdžio prievolės iš esmės irgi niekad nebuvo ekstra-sutartinėmis. Ekstra-sutartinės pareigos – rūpestingumo pareiga ar pareiga gaminti ir išleisti į rinką kokybišką (be defektų) produkciją – skirtos saugoti tokius interesus kaip asmens sveikata ir nuosavybė, egzistuojančius nepriklausomai nuo sutartinių prievolių, o taip pat saugoti ir kitus turtinius interesus. Tai reiškia, kad tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo atveju, sutartiniai interesai yra Konvencijos prerogatyva ir reguliuojami jos nuostatomis, kurias negali pakeisti nacionaliniai teisės aktai ar teismai. Jeigu nacionalinė teisė nustato tam tikrus reikalavimus, susijusius su prekių kokybe, saugumu ir kaina, tai nereiškia, kad jų pažeidimas paverčia parduotas pagal Konvenciją prekes „netinkamomis“. Jos gali būti skirtos reeksportui į šalį, kuriose nėra tokių griežtų reikalavimų, o jeigu vis dėlto jos „netinkamos“, reikalavimai dėl negautų pajamų atlyginimo gali būti pareikšti tik pagal Konvencijos nuostatas. Situacija pasikeičia, kai liečiami kiti interesai ir atitinkamos pareigos. Jeigu prekės su defektais – nesvarbu ar atitinka sutarties reikalavimus, ar ne – ir sukelia žalą sveikatai, tokia situacija yra už Konvencijos taikymo sferos ribų (5 str.). Bet netgi ir tuo atveju, kai žala padaroma tik turtui ir dėl to atsiradę nuostoliai buvo numatyti ir todėl kompensuoti pagal Konvencijos 74 straipsnį, mes esame ne sutartinių interesų ir jų gynimo būdų dominavimo sferoje, o patenkame į ekstra-sutartinių prievolių lauką. Todėl nukentėjusios šalies teisė pareikšti reikalavimus dėl žalos, padarytos jo turtui, atlyginimo pagal deliktinės atsakomybės taisyklės negali būti panaikinta dėl pranešimo apie prekių „netinkamumo“ nepateikimo (Konvencijos 39 str.), kuris užkerta kelią

pareikšti reikalavimus dėl nuostolių atlyginimo pagal Konvenciją. Netgi ir tuo atveju, kai dėl padarytos žalos atsiranda griežta atsakomybė, saugomas interesas iš esmės yra nesutartinio pobūdžio, todėl šiuo atveju neturi reikšmės ar „pavojingas“ defektas sužalojo pačią prekę ar kitą pirkėjo turtą, ar ne.

Toks pat rezultatas turėtų būti pasiektas ir dėl sąžiningumo pareigos pažeidimo. Pareiga veikti be apgaulės ir tyčia nepažeisti turtinių interesų, egzistuoja nepriklausomai nuo šalių susitarimo, ir atitinkami interesai kyla ne tik iš sutarties. Tačiau kitokia padėtis yra, kai klaidinga informacija suteikiama dėl nerūpestingumo, jeigu tokia situacija gali sąlygoti deliktinės atsakomybės atsiradimą pagal nacionalinę teisę. Visų pirma čia reikia atskirti įvairias aplinkybes, dėl kurių gali atsirasti atsakomybė. Jeigu dėl nerūpestingumo pateikta klaidinga informacija yra susijusi su prekių kokybe ar šalies galimybėmis įvykdyti sutartį, tai tokiu atveju ji siejama su interesais, kilusiais iš sudarytos sutarties, ir todėl ginamais išimtinai Konvencijos nuostatomis. Tai reiškia, kad jokios nacionalinės priemonės, suteikiančios teisę anuliuoti sutartį, neturėtų būti leidžiamos, nepaisant Konvencijos 4 (a) straipsnio. Tuo tarpu, jeigu nerūpestingas pranešimas liečia interesus, kurie yra už Konvencijos ribų, pavyzdžiui, klaidinga informacija apie galimybes perparduoti prekes gaunamos naudos atžvilgiu, nacionalinės teisės normos, taip pat ir deliktinės atsakomybės, turi būti taikomos.

Panašus rezultatas turėtų būti ir Konvencijos 16 straipsnio (oferatos atšaukimas) atžvilgiu. Šis straipsnis įtvirtina tam tikrą balansą tarp laisvės nutraukti derybas atšaukiant ofertą paskutinėje minutėje ir kitos pusės lūkesčių. Teisė atšaukti ofertą atsižvelgiant į tam tikras aplinkybes suteikta Konvencijos ir priešingas akceptanto interesas ribojamas, apibrėžiamas ir saugomas išimtinai Konvencijos nuostatomis. Taigi šiuo atveju nėra vietos deliktinei atsakomybei. Analogiška išvada darytina ir dėl sutarties pakeitimo ar nutraukimo formos nesilaikymo (Konvencijos 29 (2) str.). Klausimas, susijęs su sutarties pakeitimo ir nutraukimo formos reikalavimais, kuriuos nustatė sutarties šalys, priskirtinas susitarimo sferai. Šių reikalavimų nesilaikymo aplinkybės ir padariniai yra sutartinio pobūdžio ir reguliuojami Konvencijos nuostatomis, todėl ši sfera negali būti papildomai palaikoma nacionalinėmis nesutartinio pobūdžio priemonėmis.

Situacija dėl Konvencijos taikymo parodo, kad praktikoje verslininkai gali susidurti su tam tikromis kliūtimis vykdydami tarptautinę prekybą. Nepaisant to, kad šalys savo tarpusavio santykius gali patikėti išimtinai Konvencijos reguliavimui, tam tikrais atvejais jos negali išvengti nacionalinės deliktinės teisės normų kišimosi rizikos. Atsižvelgiant į tai, kad įvairiuose valstybėse deliktinės atsakomybės režimai skiriasi, nevienodai sprendžiama atsakomybės konkurencijos problema, verslininkas, pavyzdžiui, prekių eksportuotojas, turintis verslo vieta valstybėje A, turi nevienodą atsakomybės riziką priklausomai nuo tuo ar jis pristato prekes į

valstybę B ar į valstybę C. Tikėtina, kad žinodamas apie tam tikros valstybės pakankamai griežtą deliktinės atsakomybės režimą, jis eksportuotų prekes į šią valstybę didesnėmis kainomis. Tokia padėtis gali taip pat turėti įtakos ir verslo rizikos ar civilinės atsakomybės draudimui. Bendrai šie faktoriai gali daryti įtaką ir visos bendros rinkos funkcionavimui, todėl, norint išvengti tam tikrų kliūčių, tikslingas ne tik vieningos Europos sutarčių teisės kūrimas, bet ir deliktinę atsakomybę reglamentuojančių normų harmonizavimas.

IŠVADOS

1. Sutartinių prievolių pažeidimas gali suponuoti kitos prievolės – civilinės atsakomybės – atsiradimą. Civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistos teisės gynimo būdu ir suprantama kaip turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas. Prievolių skirstymas pagal atsiradimo pagrindus į sutartines ir deliktines apsprendžia ir civilinės atsakomybės dualistinį pobūdį. Atsižvelgiant į atsiradimo pagrindus, išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė. Sutartinė civilinė atsakomybė apibūdinama kaip turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ir netesybų, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas. Deliktinė atsakomybė suprantama, kaip turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato deliktinės atsakomybės atsiradimą ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais.

2. Deliktinės atsakomybės atsiradimo pagrindas yra *neminem laedere* (nedaryti niekam žalos) pareigos, įtvirtintos LR CK 6.263 straipsnio 1 dalyje pažeidimas. Lietuva priskiriama prie Europos Sąjungos kontinentinės teisės sistemos šalių (Prancūzijos, Belgijos, Italijos, Ispanijos, Graikijos) turinčių vadinamąjį Prancūzijos bendrosios normos, nustatančios deliktinės atsakomybės atsiradimo pagrindą (angl. *basic norm*), modelį. Ši norma įtvirtina generalinio delikto doktriną, kuri reiškia, kad bet koks žalos padarymas laikomas deliktu ir kiekvienas kaltas dėl žalos padarymo asmuo privalo ją atlyginti. Kita valstybių (Vokietija, Austrija, Portugalija) grupė laikosi Vokietijos modelio. Deliktinės atsakomybės atsiradimo pagrindo atžvilgiu jų teisinės sistemos vadinamos ginamų interesų sąrašo sistemomis. Šiose valstybėse deliktu laikomas ne bet koks žalą sukėlus veiksmas ar neveikimas, o toks, kuris yra neteisėtas ir kaltas.

3. Lietuvos teisėje civilinės atsakomybės sąlygomis pripažįstamos: 1) neteisėti veiksmai (CK 6.246 str.); 2) žala ir nuostoliai (CK 6.249 str.); 3) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (nuostolių) (CK 6.247 str.); 4) kaltė (CK 6.248 str.). Šios civilinės atsakomybės sąlygos vadinamos bendrosiomis ir būdingos tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei. Tuo tarpu dviejų atsakomybės rūšių egzistavimas šioms sąlygoms daro tam tikrą įtaką. Pavyzdžiui, kaltės reikšmė deliktinėje atsakomybėje skiriasi nuo kaltės reikšmės sutartinėje atsakomybėje. Taip pat skirtingai suprantamas ir veiksmų neteisėtumas. Ne vienodai suprantama ir žala. Jeigu sutartinėje atsakomybėje žala dažniausiai pasireiškia turtinio pobūdžio praradimais: negautu pelnu, kurio buvo tikimasi sudarant sutartį, ir panašiai, tai deliktinės atsakomybės atvejais žala dažniausiai pasireiškia asmens sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, turto sunaikinimu ar sužalojimu.

4. Deliktinė ir sutartinė atsakomybė egzistuoja nepriklausomai viena nuo kitos tik tais atvejais, kai asmenis nesieja jokie teisiniai santykiai, išskyrus žalos padarymo įvykį (pvz., autoįvykis). Iš kitos pusės, deliktinės ir sutartinės atsakomybės ryšio, arba kitaip tariant, deliktinės atsakomybės kišimosi į sutartinius santykius problemos nėra, kai sutarties pažeidimas pagal savo pobūdį neturi delikto požymių (pvz., prievolės įvykdymo termino praleidimas). Tai reiškia, kad reikalavimai atlyginti žalą, kylantys tiek iš delikto, tiek iš sutarties, sutampa tik tam tikrose konkrečiose situacijose. Dvi atsakomybės rūšys atlieka kompensacinę funkciją ir taikomos pagal individualias taisykles. Jeigu šios taisyklės yra identiškos, tai materialinės teisės požiūriu neturi reikšmės kokiu pagrindu ieškovas reikš savo reikalavimus dėl žalos atlyginimo. Didesnę reikšmę turi situacijos, kuriose deliktinė ir sutartinė atsakomybė atlieka savo kompensacinę funkciją pagal atitinkamas individualias taisykles, tačiau pasiekia skirtingus rezultatus teisiniuose sprendimuose. Esminiai sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai yra susiję su tokiomis kategorijomis kaip kaltės rolė, įrodinėjimo naštos paskirstymas, žalos atlyginimo forma ir dydis (numatomi nuostoliai, neturtinė žala), negautų pajamų atlyginimo galimybė, netiesioginė atsakomybė, teisė sutartimi apriboti atsakomybę ar atleisti nuo jos, o taip pat ieškinio senaties terminai reikalavimams dėl žalos atlyginimo pareikšti. Atvejai, kai galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas, vadinami sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija. Europos Sąjungos valstybės gali būti skirstomos į dvi grupes: tos, kurios nepripažįsta atsakomybės konkurencijos, ir tos, kurios tokią konkurenciją pripažįsta. Pirmai grupei priklauso Prancūzija ir Belgija. Šių valstybių teisėje įtvirtintas *non-cumul des responsabilités* principas draudžia deliktinės atsakomybės taikymą sutartiniuose santykiuose. Kitai grupei galima priskirti, pavyzdžiui, Vokietiją. Jeigu absoliučių teisių ir įstatymo ginamų interesų (pvz., žala turtui ar sveikatai) pažeidimas papildomai yra ir sutarties pažeidimas, tai šiuo atveju taikomas atsakomybės konkurencijos principas (vok. *Anspruchkonkurrenz*), apimantis sutartinę ir deliktinę atsakomybę. Tai reiškia, kad ieškovas pareikštus reikalavimus gali pagrįsti keliais teisiniais pagrindais.

5. Analizuojant deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose problemą, galima išskirti tokias situacijas: pirma, kai atsakomybės klausimas kyla sutarčių sudarymo stadijoje, t. y. ikisutartiniuose santykiuose; antra, kai dėl netinkamo sutarties vykdymo padaroma reali žala asmeniui arba turtui; trečia, kai kyla atsakomybės taikymo klausimas sutartį pripažinus negaliojančia.

Pirmoje situacijoje deliktinė atsakomybė gali atsirasti, kai būsima sutarties šalis pažeidžia sąžiningumo pareigą, kurios turinys atskleistas LR CK 6.163 straipsnio 3 dalyje ir 6.164 straipsnio 1 dalyje. Jeigu įvertinus derybas nutraukusios šalies elgesį sąžiningumo principo požiūriu galima padaryti išvadą, kad derybas be pakankamo pagrindo nutraukusi šalis savo

elgesiu sukūrė kitai šaliai pagrįstą pasitikėjimą ir įsitikinimą, jog sutartis tikrai bus sudaryta, tai nesąžininga šalis privalėtų kitai šaliai atlyginti nuostolius, kuriuos sudaro derybų metu turėtos išlaidos bei prarastos galimybės pinigine verte. Tai reiškia, kad ikisutartiniuose santykiuose deliktinei atsakomybei atsirasti turi reikšmę ne pažeistų interesų pobūdis, o subjektyvusis asmens sąžiningumas.

Antroje situacijoje, atsakomybė priklauso nuo pažeistų interesų pobūdžio ir žalą padariusios sutarties šalies elgesio. Jeigu dėl vienos sutarties šalies nerūpestingumo padaroma žala asmens gyvybei ar sveikatai, taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai yra aukščiausiosios žmogaus vertybės ir jų prioritetą be kitų teisės normų pabrėžia ir civilinę atsakomybę reglamentuojančios normos. Įstatymas draudžia jokių susitarimus apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą ir gyvybės atėmimą (CK 6.252 str. 1 d.), taip pat už šioms vertybėms padarytą žalą visais atvejais numato neturtinės žalos atlyginimą (CK 6.250 str. 2 d.). Beje, ir Europos deliktinės teisės grupės parengti Europos deliktinės teisės principai asmens sveikatai ir gyvybei nustato aukštesnį apsaugos lygį nei asmens turtinėms interesams. Principuose nurodyta, kad asmens gyvybei, sveikatai, orumui ir laisvei suteikiama maksimali apsauga, o asmens turtui – plati (2:102 str.).

Rūpestingumo pareiga ar pareiga gaminti ir išleisti į rinką kokybišką (be defektų) produkciją skirtos saugoti tokius interesus kaip asmens sveikata ir nuosavybė, egzistuojančius nepriklausomai nuo sutartinių prievolių, o taip pat saugoti ir kitus turtinius interesus. Tai reiškia, kad žalos padarymas turtui dėl netinkamo sutarties vykdymo gali būti vertinamas kaip absoliutaus pobūdžio teisės pažeidimas, todėl nukentėjusios šalies teisė pareikšti reikalavimus dėl žalos, padarytos jo turtui, atlyginimo pagal deliktinės atsakomybės taisykles negali būti panaikinta, jeigu šalių sutartis numato ribotą atsakomybę.

Trečioje situacijoje, kai sutartis pripažįstama negaliojančia, priklausomai nuo aplinkybių, šalių elgesio ir kt., gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Kai žala padaroma dėl nesąžiningų ir kaltų vienos sutarties šalies veiksmų sudarant sutartį, kuri vėliau pripažįstama negaliojančia, atsiranda deliktinė atsakomybė.

6. Be bendrojo deliktinės atsakomybės taikymo režimo taip pat egzistuoja ir specialusis. Tai yra gamintojo atsakomybė už žalą, padarytą nekokybiška produkcija (paslaugomis) (angl. *product liability*). Pažymėtina, kad tai yra vienintelė deliktinės atsakomybės normų taikymo sritis ar netgi tik jos esminiai aspektai, kuri buvo harmonizuota Europos lygmenyje. Europos Sąjungos šalių bendradarbiavimo unifikuojant gamintojo civilinę atsakomybę nustatančius įstatymus rezultatu tapo Europos Bendrijų Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva Nr. 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius (toliau – Direktyva). Direktyva įtvirtina

gamintojo deliktinę atsakomybę be kaltės, nustato importuotojo atsakomybę, o taip pat ir tiekėjo atsakomybę, kai neįmanoma nustatyti produkto gamintojo. Šio režimo tikslas maksimaliai apsaugoti vartotojų interesus, išsaugojant šios apsaugos ir gamintojo rizikos balansą ir nepažeidžiant bendros vidaus rinkos funkcionalumo. Direktyvos nuostatos Lietuvoje inkorporuotos į Civilinio kodekso 6.292-6.300 straipsnius, išskirtus į specialų Kodekso skirsnį „Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų“. Pažymėtina, kad Lietuva praplėtė Direktyvos taikymo sferą ir nustatė atsakomybę ne tik už netinkamos kokybės produktais, bet ir netinkamos kokybės paslaugomis padarytą žalą.

Apibendrinant šį režimą galima pažymėti, kad ieškovu šiuo atveju gali būti tik fizinis asmuo – vartotojas, kuris įsigijo prekes ar gavo paslaugas savo asmeniniams ar šeimos poreikiams tenkinti, o ne verslui ar profesinei veiklai ir nesvarbu ar jį sieja sutartiniai santykiai su gamintoju, ar ne. Atsako pagal šį režimą prekių gamintojas (paslaugų teikėjas), kuriuo laikomas ir importuotojas, o kai neįmanoma nustatyti produkto gamintojo taip pat ir prekių tiekėjas. Gamintojo atsakomybė yra deliktinė, be kaltės, t. y. vadinamoji griežta atsakomybė. Ieškoviui reikia įrodyti produkto (paslaugos) nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp nekokybiškumo ir žalos. Būtent nekokybiškumo sąlygą įrodyti yra labai sudėtinga. Skirtingai nei kitais atsakomybės be kaltės atvejais, kai atleidimo nuo atsakomybės pagrindas yra tik nukentėjusiojo tyčia arba didelis neatsargumas, šis režimas nustato didesnes gamintojo galimybes apsiginti nuo pareikšto ieškinio pagal CK 6.298 str. (Direktyvos 7 str.) pateiktą baigtinį atsakovo (gamintojo) gynimosi nuo ieškinio būdų sąrašą. Specialų šio atsakomybės režimo pobūdį apsprendžia ir atlygintinos žalos specifiška. Pagal šio skirsnio normas visais atvejais atlyginama žala, padaryta vartotojo ar jo šeimos narių sveikatai ar gyvybei. Be turtinės žalos, šiuo atveju atlyginama ir neturtinė žala. Žala turtui atlyginama tik tais atvejais, jeigu ji 1) padaryta nukentėjusiojo turtui, kuris 2) skirtas ir paprastai buvo naudojamas asmeniniams poreikiams tenkinti, 3) išskyrus patį netinkamos kokybės produktą, ir 4) jeigu šios žalos dydis viršija penkis šimtus eurus. Kadangi Direktyva nereglementuoja atsakomybės režimo dėl žalos, padarytos nekokybiškomis paslaugomis, Lietuva netaiko apribojimo dėl 500 eurų šio sektoriaus atžvilgiu.

7. Deliktinės atsakomybės taikymas taip pat įmanomas ir tarptautiniuose sutartiniuose santykiuose, kai juos reguliuoja 1980 metų Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. Pirma, Konvencija neapima sferos, kai dėl prekių defekto žala padaroma asmens gyvybei ar sveikatai. Tai reiškia, kad visais atvejais dėl žalos sveikatai ar gyvybei būtų taikoma deliktinė atsakomybė pagal bendrąją nacionalinį režimą. Sprendžiant klausimą dėl atsakomybės už turtui padarytą žalą, būtina atsižvelgti į saugomus interesus, atitinkamas pareigas ir tarpusavio interesų ir prievolių ryšį. Jeigu interesai iš esmės yra sutartiniai (pvz., pirkėjo

interesas gauti prekes laiku ir pagal sutarties reikalavimus), jie reguliuojami Konvencijos nuostatomis, kurias negali pakeisti nacionaliniai teisės aktai ar teismai. Tačiau tokie interesai kaip asmens sveikata ir nuosavybė egzistuoja nepriklausomai nuo sutartinių prievolių ir jiems apsaugoti skirta rūpestingumo pareiga ar pareiga gaminti ir išleisti į rinką kokybišką (be defektų) produkciją yra nesutartinio pobūdžio, todėl netgi ir tuo atveju, kai žala padaroma tik turtui ir dėl to atsiradę nuostoliai buvo numatyti ir todėl kompensuoti pagal Konvencijos 74 straipsnį, nukentėjusios šalies teisė pareikšti reikalavimus dėl žalos, padarytos jo turtui, atlyginimo pagal deliktinės atsakomybės taisyklės negali būti panaikinta dėl pranešimo apie prekių „netinkamumo“ nepateikimo (Konvencijos 39 str.), kuris užkerta kelią pareikšti reikalavimus dėl nuostolių atlyginimo pagal Konvenciją. Deliktinė atsakomybė gali būti taikoma ir tuo atveju, kai turtinė žala atsirado dėl nesąžiningų sutarties šalies veiksmų, kadangi pareiga veikti sąžiningai, t. y. be apgaulės ir tyčia nepažeisti turtinių interesų, taip pat egzistuoja nepriklausomai nuo šalių susitarimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINIAI AKTAI

Tarptautiniai teisės aktai

1. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (CMR) // Valstybės žinios, 1998, Nr. 107–2932.
2. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. // Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283
3. Europos Bendrijų Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva Nr. 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius // OJ, 1985, L 1210/29.
4. Europos Bendrijų Tarybos 1984 m. rugsėjo 10 d. direktyva Nr. 84/450/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl klaidinančios reklamos suderinimo // OJ, 1984, L 250.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 1997 m. spalio 6 d. direktyva Nr. 97/55/EB, papildant Direktyva Nr. 84/450/EEB dėl klaidinančios reklamos // OJ, 1997, L 290.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

6. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501, Nr. 122-2863.
7. Lietuvos Respublikos LR civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
8. LR civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
9. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 85-2581.
10. Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 119-2772.
11. Lietuvos Respublikos geležinkelių transporto kodeksas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2489.
12. Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2324.
13. Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 101-2300.
14. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2317; 2004, Nr. 115-4284.
15. Lietuvos Respublikos gydytojo medicinos praktikos įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2313
16. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 32-788; 2001, Nr. 101-3597.
17. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1937.
18. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.
19. Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 56-1977.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Civilinė teisė. – Vilnius: Justitia, 1997.
2. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.

3. Civilinė teisė. Bendroji dalis. II tomas. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
4. Civilinė teisė. Prievolių teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
5. Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2001.
6. Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002.
7. Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2003.
8. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995.
9. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. – Vilnius: Justitia, 1996.
10. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001.
11. Mikelėnas V. Prievolių teisė. – Vilnius: Justitia, 2002.
12. Ambrasienė D., Sinkevičius E. Vežėjo civilinė atsakomybė pagal Ženevos tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją ir jos draudimas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
13. Norkūnas A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20), p. 112-118.
14. Norkūnas A. Konvencinės ir deliktinės civilinės atsakomybės mokymo dalyko paskaitų kursas. – Vilnius, 2002. http://www.ltu.lt/frames/LTU_TF_ckptk.htm. Prisijungimo laikas: 2004-05-10.
15. v. Bar C., Drobniig U. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. – Munchen: Sellier. European Law Publishers, 2004.
16. v. Boom W. H., Koziol H., Witting C. A. Pure Economic Loss. – Wien: Springer-Verlag, 2004
17. Epstein R. A. Cases and Materials on Torts. 5 ed. – Toronto: Little, Brown and Company, 1990.
18. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law: Text and Commentary. – Wien: Springer-Verlag, 2005.
19. Fleming J. G. The Law of Torts. 8 ed. – The Law book company, 1992.
20. v. Gerven W., Lever J., Larouche P. Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law. – Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000.
21. Harwey B., Marston J. Cases and Comentary on Tort. 5 ed. – London: Lexis Nexis UK, 2004.
22. Johnson V. R., Gunn A. Studies on American Tort Law. – Durham, North Car.: Carolina Academic Press, 1994.
23. Jones M. A. Textbook on Torts. 8 ed. – New York: Oxford university Press, 2002.
24. Keeton W. P. The Law of Torts. 5 ed. – St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1984.
25. Koch B.A., Koziol H. Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective . – Wien: Springer-Verlag, 2003.
26. Markesinis B. S. A Comparative Introduction to the German Law of Torts. 3 ed. – Oxford: Clarendon Press, 1994.
27. Murphy J. Street on Torts. 11 ed. – London: Lexis Nexis UK, 2003.
28. Oughton D., Lowry J. Law of Torts. 2 ed. – New York: Oxford university Press, 1999.
29. Oughton D., Marston J., Harvey B. Law of Torts. 3 ed. – New York: Oxford university Press, 2005.
30. Philosophical Foundations of Tort Law. Edited by David G. Owen. – Oxford: Clarendon Press, 1995.
31. Schleichtriem P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? // Cornell International Law Journal (1988) 467-476; www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schleichtriem.html. Prisijungimo laikas: 2006-08-04

32. *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*. Edited by Spier J. – The Hague: Kluwer Law International, 1996.
33. Abbot K., Pendlebury N. *Business Law*. 5 ed. – London: DP Publications, 1991.
34. *Anson's Law of Contract*. Edited by Beatson J. 28 ed. – New York: Oxford university Press, 2002.
35. Brown I., Chandler A. *Law of Contract*. 4 ed. – New York: Oxford university Press, 2003.
36. Brown I., Chandler A. *Law of Contract*. 5 ed. – New York: Oxford university Press, 2005.
37. Cohen N., McKendrick E. *Comparative Remedies for Breach of Contract*. – Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005.
38. Dobbs D. B. *Law of Remedies. Damages – Equity – Restitution*. – St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1973.
39. Elliot C., Quinn F. *Contract Law*. 4 ed. – Harlow: Pearson Education Limited, 2003.
40. Richards P. H., *Law of Contract*. 5 ed. – Harlow: Pearson Education Limited, 2002.
41. Treitel G. H., *Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account*. – Oxford: Clarendon Press, 1989.
42. Whincup M. H. *Contract Law and Practice*. 4 ed. – The Hague: Kluwer Law International, 2001.
43. http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/cont_law_02_en.pdf. Prisijungimo laikas: 2006-09-20.
44. http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com_2003_68_en.pdf. laikas: 2006-09-20.
45. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2006-0109+0+DOC+PDF+V0//LT>. Prisijungimo laikas: 2006-09-20.
46. http://www.sgecc.net/media/downloads/text_of_articles_final.doc. Prisijungimo laikas: 2006-09-10.
47. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/091.htm>. Prisijungimo laikas: 2006-09-15.
48. www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schleichriem.html. Prisijungimo laikas: 2006-08-04.
49. Гражданское право. Том I. Отв. ред. Суханов Е. А. - Москва: БЕК, 2000.
50. Договорное право. Ансон В. ред. Садиков О. Н. – Москва: Юридическая литература, 1984.

Teismų praktika

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Semenejeva v. 553-oji Gyvenamųjų namų statybos bendrija, Nr.3K-7-1156/2002; bylų kategorijos: 31.4, 36.4, 47.3, 94.1, 94.2.
52. Lietuvos Aukščiausiojo 2001 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. UAB „Kaišiadorių agrofirma“, Nr. 3K-3-101/2001; bylų kategorijos 36.2; 32.1; 115; 95.1.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje AB „Raimondas ir draugai“ v. UAB „H.P.L. Alytus“, Nr. 3K-3-252/2004; bylų kategorijos: 39.2.3, 39.2.4, 39.6.2.13.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje VĮ „Valstybės turto fondas“ v. UAB „Bandūžiai“, Nr. 3K-3-1177/2003; bylų kategorijos: 39.2.3; 39.2.4; 39.6.1; 40.10.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje L. M. Sandienė v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė, Nr.3K-3-1140/2001.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Seesam Lietuva“, Nr. 3K-7-466/2004; bylų kategorijos: 67, 39.2.4, 39.4, 39.6.2.11.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005; bylų kategorijos: 42.5, 42.6, 52.3.

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje AB Nord/LB v. R. Naraškevičius, Nr. 3K-7-119/2005; bylų kategorijos 21.6; 44.5.1; 44.5.2.1; 123.9.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato apžvalga „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ // Verslo ir komercinė teisė, 2000, Nr. 1.

SUMMARY

In many cases the breach of contract may give rise to delictual liability since the damaging behaviour can be construed as unlawful, especially when an infringement occurs of the other party's rights *in rem* or physical injuries are caused to the contract partner as a result of such a breach of the contractual rules. On the other hand, there is no place for delictual liability if the damage results from a breach of a contractual obligation which is part of the consideration.

Examples of the relationship and concurrence of delictual (tort) and contractual liability for the breach of contract, legal aspects of interference problem, peculiarities of tort law and contract law, their specific regimes and the areas of possible overlap are analyzed in this work. The issue under consideration is whether a plaintiff who has a contract with the defendant and who can also establish a tort relationship with the defendant may have a choice of remedies in order to gain some advantages with respect to a burden of proof, degree of fault, availability of exceptions, or length of the respective periods of limitation.